

LATVIJAS
CILVĒKTIESĪBU
CENTRS

LATVIAN
CENTRE FOR HUMAN
RIGHTS

**Alternatīvais jeb “ēnu ziņojums”
par Eiropas Padomes
Vispārējās konvencijas
par nacionālo minoritāšu
aizsardzību īstenošanu Latvijā**

**Alternatīvais jeb “ēnu ziņojums”
par Eiropas Padomes
Vispārējās konvencijas
par nacionālo minoritāšu
aizsardzību īstenošanu Latvijā**

Alternatīvais jeb "ēnu ziņojums" par Eiropas Padomes
Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību īstenošanu Latvijā

Ziņojums izdots ar Eiropas Padomes un Lielbritānijas vēstniecības Latvijā finansiālu atbalstu. Par ziņojuma saturu pilnībā atbild Latvijas Cilvēktiesību centrs un tā saturs nevar tikt uzskatīts par Eiropas Padomes vai Lielbritānijas vēstniecības oficiālo viedokli.

© Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2008

Izdevums sagatavots iespiešanai: *SIA Puse Plus*

Alternatīvais jeb "ēnu ziņojums"
par Eiropas Padomes
Vispārējās konvencijas
par nacionālo minoritāšu
aizsardzību īstenošanu Latvijā

Rīga, 2008

Saturs

Ievads.....	5
3.pants.....	6
Nacionālās minoritātes definīcija	6
Tautības ieraksts dokumentos.....	8
Statistikas dati	8
4.pants	9
Institūcijas.....	10
Fakti un statistika.....	11
Pētījumu dati.....	13
Romu situācija	14
Vizuāli atšķirīgās minoritātes	15
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	15
6. pants	16
Rasistiski noziegumi	17
10. pants	19
Likumdošana	20
Politiskās diskusijas.....	22
Saziņa ar valsts un pašvaldības institūcijām.....	23
Informācijas pieejamība	24
Valodas prasmes pārbaudes un sankcijas	25
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	26
11.pants	26
Personvārdu atveide	27
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	28
Topogrāfiskie apzīmējumi.....	28
12. pants	29
Starpkultūru izglītība	29
Nacionālās identitātes saglabāšana	30
Skolu slēgšana	31
Nacionālo minoritāšu viedoklis	31
14. pants	32
Statistikas dati par līdzdalību un izglītības kvalitāti	32
Izglītības reforma.....	33
Izglītības kvalitātes izvērtēšana	34
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	35
Romu izglītība	35
15. pants	37
Pilsonība	37
Līdzdalība vēlēšanās	38
Nacionālo minoritāšu viedoklis	39
Pārstāvniecība vēlēšanās institūcijās.....	39
Pārstāvniecība izpildvarā.....	40
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	41
Konsultatīvie mehānismi.....	41
Nacionālo minoritāšu viedoklis.....	43
Sociālekonomiskā līdzdalība	44
Romu situācija.....	46
Pielikums	47
Intervijas:.....	48

Ievads

2005. gada 26. maijā Saeima pieņēma likumu *Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību*, kas noslēdza desmit gadus ilgušo Konvencijas apspriešanas un ratifikācijas periodu (Latvijas valdība konvenciju parakstīja 1995. gada 11. maijā). 2006. gada 3. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja Latvijas Republikas sākotnējo ziņojumu par Konvencijas izpildi Latvijā¹. Lai arī valsts institūcijas bija solījušas rīkot plašas diskusijas un ziņojuma gatavošanā iesaistīt arī nacionālo minoritāšu organizācijas, tas netika darīts.

Lai veicinātu diskusiju par Konvencijas ietekmi uz nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu Latvijā, Latvijas Cilvēktiesību centrs (LCC)² ir sagatavojis alternatīvo jeb "ēnu ziņojumu", kura mērķis ir sniegt ieskatu atsevišķu Konvencijas pantu īstenošanā Latvijā³. "Ēnu ziņojums" nesniedz esošo likumu un citu normatīvo aktu izvērstu analīzi. Papildinot citus ziņojumus, tai skaitā valsts, galvenais uzsvars likts uz Konvencijā noteikto tiesību īstenošanu praksē. Lai ziņojums atspoguļotu pēc iespējas plašāku dažādu mazākumtautību grupu viedokli, "ēnu ziņojuma" sagatavošanas posmā tika organizēti četri reģionālie semināri – Daugavpilī (24.08.2006.), Jelgavā (19.02.2007.), Ventspilī (13.03.2007.) un Liepājā (15.03.2007.), kuros piedalījās trīsdesmit sešu reģionālo mazākumtautību NVO pārstāvji (organizāciju sarakstu skatīt pielikumā). Tāpat notika arī desmit intervijas ar Rīgā pārstāvēto nacionālo minoritāšu NVO vadītājiem (interviju sarakstu skatīt pielikumā).

"Ēnu ziņojumā" iekļauta informācija, kas attiecas uz Konvencijas 3., 4., 6., 10., 11., 12., 14. un 15. pantu. Ziņojumā aplūkotas arī tās divas normas, kuru piemērošanu Latvija ir ierobežojusi (10. panta 2. punkts un 11. panta 3. punkts). Īpaša vērība pievērsta 15. panta izpildei, jo šī panta mērķis ir nodrošināt personām, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm, efektīvu līdzdalību ekonomikas, kultūras, kā arī politiskās dzīves jomā, nosakot valsts atbildību šādas līdzdalības īstenošanas iespējas nodrošināšanā un veicināšanā.

¹ Ziņojuma teksts latviešu un angļu valodā pieejams Eiropas Padomes mājas lapā www.coe.int, kā arī IUMSILS mājas lapā http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/zinojums22.pdf.

² Latvijas Cilvēktiesību centrs (LCC) (līdz 28.12.2005. Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs) dibināts 1993. gadā kā neatkarīga, nevalstiska organizācija, kas aktīvi darbojas cilvēktiesību, pret-diskriminācijas un mazākumtautību tiesību jomā. LCC nodarbojas ar cilvēktiesību monitoringu, pētniecību un politikas analīzi, interešu aizstāvību, cilvēktiesību izglītību un apmācību, konferenču un semināru organizēšanu, sniedz ekspertu atzinumus valsts un citām institūcijām, sniedz juridiskās konsultācijas par cilvēktiesību jautājumiem, kā arī ik gadu publicē ziņojumu par cilvēktiesību stāvokli Latvijā. 2006. gadā LCC sadarbībā ar LU Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūtu izdeva grāmatu "Nacionālo minoritāšu konvencija – Eiropas pieredze Latvijai" (Rīga: Eiropas Padomes Informācijas Birojs, 2006), kurā analizēti Konsultatīvās komitejas vērtējumi par atsevišķu konvencijas pantu ieviešanu citās valstīs.

³ Ziņojums pieejams LCC mājas lapā: www.humanrights.org.lv.

3.pants

1. *Katra persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga brīvi izvēlēties, vai to uzskata vai neuzskata par nacionālo minoritāti, un šī izvēle vai ar to saistīto tiesību izmantošana nedrīkst radīt nekādus zaudējumus.*
2. *Jebkura persona atsevišķi vai kopā ar citām personām, kura pieder pie nacionālajām minoritātēm, var izmantot tiesības un baudīt brīvības, kas izriet no šīs Vispārējās konvencijas principiem.*

Nacionālās minoritātes definīcija

Lai arī vairākos Latvijas normatīvajos aktos un politiskajā retorikā tiek lietots jēdziens "mazākumtautība", nevienā oficiālā dokumentā līdz šim tas nebija definēts. Tieši nacionālās minoritātes definīcija bija viens no klupšanas akmeņiem, kas traucēja Konvenciju ratificēt tik ilgu laiku pēc tās parakstīšanas. Galvenās politiskās diskusijas izvērsās par to, vai Konvenciju attiecināt tikai uz tiem minoritāšu pārstāvjiem, kuriem ir Latvijas pilsonība, vai arī uz visiem valsts pastāvīgajiem iedzīvotājiem⁴. Tāpat aktuāls bija jautājums, vai Konvenciju attiecināt tikai uz vēsturisko minoritāšu pārstāvjiem, vai tās aizsardzība tiks nodrošināta arī pēckara ieceļotāju minoritātēm.

Lai arī definīcija, ko Latvija sniegusi, ratificējot Konvenciju, šķiet plaša un visaptveroša, tā pēc savas būtības ir ļoti neskaidra un pretrunīga⁵. Ņemot vērā, ka Latvijā ir tik liels nepilsoņu skaits⁶ un naturalizācijas procesa tempi strauji krītas,⁷ jautājumam nav tikai formāls raksturs, bet arī būtiska praktiskā nozīme.

Tā kā definīcijā iekļauta atsauce uz pilsonību un ilgstošu saikni ar valsti, tā pēc būtības sašaurina to cilvēku loku, kas formāli pieder pie nacionālās minoritātes, neiekļaujot nepilsoņus, kā arī nodalot pirmskara pilsoņus un to pēctečus no tiem, kas ieguvuši pilsonību naturalizācijas ceļā. Nav skaidrs, cik ilgu laika posmu Latvijas gadījumā nozīmē "paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā". Līdz ar to nav garantiju, ka par Konvencijas subjektiem tiek atzīti un tās aizsardzība tiek nodrošināta arī tādām mazākumtautību kopienām kā armēņi, azerbaidžāņi, gruzīni, ukraiņi, uzbeki, moldāvi un tatāri, kuru lielākā daļa Latvijā ieradušies pēc Otrā pasaules kara un kuru vidū ir ļoti liels skaits nepilsoņu⁸. Šo kopienu pārstāvi uzskata, ka tos nepieciešams atzīt par nacionālo minoritāti un ka

⁴ 2005. gadā, kad tika ratificēta Konvencija, apmēram 20% Latvijas iedzīvotāju bija nepilsoņi. Avots: www.np.gov.lv.

⁵ Uz to norādījuši arī vairāki nacionālo minoritāšu pārstāvi: intervija ar LAŠOR pārstāvi (08.02.2007.), Latvijas krievu kultūras biedrības pārstāvi (13.02.2007.), Latvijas ukraiņi biedrības pārstāvi (15.02.2007.), Latvijas armēņu biedrības "LAO" pārstāvi (16.03.2007.).

⁶ 2008. gada 1. janvārī 16,36% no visiem Latvijas iedzīvotājiem bija nepilsoņi. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, <http://www.pmlp.gov.lv/images/documents/vpd1.pdf> (13.05.2008).

⁷ 2004. gadā Naturalizācijas pārvalde saņēma 21 297 iesniegumus par uzņemšanu LR pilsonībā, 2005. gadā – 19 807, 2006. gadā – 10581, 2007. gadā – 3308 iesniegumus un 2008. gada pirmajos 3 mēnešos – 808 iesniegumus. Avots: http://www.np.gov.lv/lv/faili_lv/naturalizacija_lv_1.pdf (13.05.2008).

⁸ Pēc iedzīvotāju reģistra datiem 2008. gada 1. janvārī Latvijā dzīvoja 57281 ukraiņi (no tiem 35290 nepilsoņi), 2863 tatāri (1720 – nepilsoņi), 2759 armēņi (1242 – nepilsoņi), 1777 azerbaidžāņi (1032 – nepilsoņi), 1131 gruzīns (492 – nepilsoņi), 461 uzbeks (168 – nepilsoņi). Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/images/documents/ttbvdpd.pdf> (13.05.2008).

tiem jāsaņem Konvencijas garantētā aizsardzība, norādot, ka valsts izstrādātā definīcija šīs garantijas tomēr nesniedz⁹.

Lai arī valsts sākotnējā ziņojumā norādīts, ka Konvencijas piemērošanu ievērojami paplašina Latvijas paziņojums, ka pieņemtais definīcijas papildinājums dod iespēju Konvencijā paredzētās tiesības izmantot arī personām, kuras sevi identificē ar definīcijai atbilstošu nacionālo minoritāti, arī šajā gadījumā liela nozīme ir termina "paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā" skaidrojumam, jo ir vairākas etniskās kopienas, kuras pirms Otrā pasaules kara Latvijā nedzīvoja.

No vienas puses, valsts praksē atzīst dažādu etnisko grupu pastāvēšanu, piemēram, piešķirot dotācijas valsts budžeta ietvaros¹⁰ un aicinot piedalīties dažādos pasākumos un konsultatīvajos mehānismos, no otras puses tā nevēlas sniegt skaidras un nepārprotamas aizsardzības garantijas, īpaši attiecībā uz pantiem, kas iziet ārpus kultūras tiesībām.

Neskaidrs ir jautājums par to, vai saskaņā ar definīciju, Konvencijas aizsardzība (vismaz atsevišķu tās pantu veidā) Latvijā tiek nodrošināta arī latgaliešiem¹¹ – latviešu etnogrāfiskai grupai, kas saglabājusi savas savdabīgās kultūras iezīmes un latgaliešu rakstu valodu, un vecticībniekiem, kas tiek uzskatīti par savdabīgu etniski konfesionālu kopienu, kura Latvijā dzīvo jau kopš 17. gadsimta un ir izveidojusi vairākas biedrības. Diskusija par latgaliešu identitāti ilgst jau vairāk kā 100 gadus un tagad tā, pateicoties atsevišķiem politiskiem spēkiem, atjaunojusies. Daži mazākumtautību organizāciju pārstāvji un kreisā spārna politiķi¹² ir norādījuši, ka Latvijas valsts nepievērš pietiekamu uzmanību latgaliešu valodas un kultūras saglabāšanas problēmai un ka latgalieši uzskatāmi par atsevišķu tautību, kam jānodrošina Konvencijas aizsardzība. Tomēr šobrīd pieejamā informācija liecina, ka latgalieši vēlas, lai to aizsardzībai, kā arī valodas un kultūras attīstībai tiktu izstrādāta īpaša valsts programma¹³. Savukārt lībieši, kas ir sena Latvijas pamattauta, ir strikti norādījuši, ka uz viņiem nacionālās minoritātes definīcija un tiesību aizsardzība Konvencijas ietvaros neattiecas. Lībiešu etnosa, valodas un

⁹ Intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības pārstāvi (15.02.2007.), Latvijas uzbeku kultūras centra pārstāvi (21.02.2007.), Tatāru-baškīru nacionālās kultūras biedrības "Ak Idel" un musulmaņu biedrības pārstāvjiem (13.03.2007.), Latvijas moldāvu kultūras biedrības "Dačija" pārstāvi (14.03.2007.), Latvijas armēņu biedrības "LAO" pārstāvi (16.03.2007.).

¹⁰ 2007. gadā minoritāšu NVO saņēma 152 822 latus / 217 447 EUR (2006.gadā - 144 600 latu / 205 748 EUR) no valsts budžeta Piešķirtas 316 (2006. gadā - 336) dotācijas 96 (99 - 2006. gadā) organizācijām no 17 etniskām grupām: starpetniskām NVO 21% (36% - 2006. gadā), krievu NVO 25% (20% - 2006. gadā), ukraiņu NVO 15% (12% - 2006), vācu NVO 8% (7% - 2006.), baltkrievu NVO 9% (6% - 2006.), slāvu NVO 5% (4% - 2006.), rumāņu NVO 4% (4% - 2006.), vecticībnieku NVO 2% (3% - 2006.), lietuviešu NVO 3% (3% - 2006.), ebreju NVO 5% (2% - 2006.), citām NVO 3% (3% - 2006.). Avots: 2006. gada NVO finansējuma rādītāji. Pieejams: www.integracija.gov.lv (Skatīts 02.09.2007.). Par 2007.gadu: IUMSILS dati (23.05.2008).

¹¹ Latgales Pētniecības institūta Daugavpīlī dati liecina, ka latgaliešu valodu ikdienā lieto ap 150 000 — 200 000 personu. Pēc dažādām aplēsēm 15 — 20% Latvijas iedzīvotāju ir latgaļi. Avots: <http://dau.lv/ld/latgale.html>. Tie iedzīvotāji, kas 2000. gada Tautas skaitīšanā kā savu tautību norādīja "latgalieši vai latgaļi", tika iekļauti kategorijā "latvieši". *Cibulš Juris* "Amerikāņiem – jā, latgaļiem – nē", *Latvijas Avīze* 02.06.2004. Iespēja apgūt latgaliešu valodu kā fakultatīvu priekšmetu ir četrās vai piecās Latgales skolās. Avots: Benfelde Sallija "Latgale celsies jeb Naudas ir maz, bet lepnuma pietiek", žurnāls *Nedēļa* 01.03.2006.

¹² Latvijas vecticībnieku biedrības pārstāvja viedoklis Mazākumtautību nevalstisko organizāciju pārstāvju līdzdalības padomes sēdē (Rīga, 16.02.2007.), intervija ar biedrības "Inflanty" pārstāvi (Rīga, 12.02.2007.), Latvijas Sociālistiskās partijas 8. Saeimas frakcijas sagatavotie grozījumi likumā "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju."

¹³ Latgales Studentu centrs, vēstule "Par Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunkta ievērošanu".

kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un attīstībai jau 1999. gadā Ministru Kabinets pieņēma valsts ilgtermiņa mērķprogrammu "Lībieši Latvijā"¹⁴.

Vēlmi saņemt Konvencijas garantēto aizsardzību vismaz atsevišķu tās pantu veidā izteikuši arī nesen iebraukušās imigrantu minoritātes, piemēram, Latvijas – Libānas kultūras biedrības, Arābu kultūras centra un Afrolatviskās asociācijas pārstāvji¹⁵.

Tautības ieraksts dokumentos

Saskaņā ar Personu apliecināšanu dokumentu likumu (pieņemts 23.05.2002.) pēc pilsoņa vai nepilsoņa personas apliecināšanas vai pases turētāja vēlēšanās minētajos dokumentos var tikt ierakstītas ziņas par dokumenta turētāja tautību¹⁶. Šāda kārtība aizstāja līdz tam pastāvošo obligāto tautības ierakstu personu apliecināšanas dokumentos. Ja pases saņēmējs izvēlas nenorādīt savu tautību pasē, jau reģistrētā informācija par viņa tautību joprojām saglabājas ledzīvotāju Reģistra datu bāzē.

Apstākļos, kad Latvijā plānots ieviest jaunas ES prasības un starptautiskajiem standartiem atbilstošas pases, Saeimai būs jālemj par brīvprātīgā tautības ieraksta saglabāšanu. Atsevišķi mazākumtautību pārstāvji, piemēram, ukraiņi, ir norādījuši, ka viņiem ir svarīgi, lai arī turpmāk tiktu saglabāts brīvprātīgais tautības ieraksts dokumentos¹⁷.

Statistikas dati

Latvijā joprojām trūkst izpratnes par nepieciešamību apkopot etniskos datus un šo datu nozīmi dažādu politikas programmu un iniciatīvu izstrādē. Saskaņā ar Eurobarometra datiem, 73% no aptaujātiem Latvijas iedzīvotājiem labprāt anonīmi sniegtu informāciju par savu etnisko piederību, ja tas palīdzēs cīnīties pret diskrimināciju viņu valstī, bet 21% ir pret šādas informācijas sniegšanu¹⁸.

Lai arī etniskos datus apkopo dažādas valsts un pašvaldību institūcijas, līdz šim nav apkopota visaptveroša informācija par to, kādi personas dati, tai skaitā tie, kas ietver tautību vai etnisko izcelsmi, tiek vākti/ ir pieejami un kādam nolūkam tie tiek izmantoti. Datu vācēju starpā nav vienotas izpratnes, vai tautība un etniskā izcelsme ir sensitīvie dati¹⁹ un vai tos ir vai nav nepieciešams vākt un iekļaut dažādās aptaujās un veidlapās²⁰. Ja pirms neatkarības atjaunošanas ailīte "tautība" bija neatņemama dažādu dokumentu

¹⁴ Plašāka informācija par mērķprogrammu "Lībieši Latvijā" pieejama ĪUMSILS mājas lapā www.integracija.gov.lv.

¹⁵ Intervija ar Latvijas – Libānas kultūras biedrības un Arābu kultūras centra pārstāvi (16.03.2007.).

¹⁶ Pasē tiek ierakstīta tautība, kas konkrētai personai norādīta ledzīvotāju reģistra datu bāzē. Saskaņā ar likumu *Par vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņu*, tautības ierakstu var mainīt, ja iesniedzējs vēlas ierakstīt pasē vai citā personu apliecināšanā dokumentā savu tiešo augšupējo radnieku tautību divu paaudžu robežās un ja viņš var pierādīt savu piederību pie šīs radniecības.

¹⁷ Intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības pārstāvi (Rīga, 15.02.2007.).

¹⁸ The Special Eurobarometer N°263 "Discrimination in the European Union", pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_en.pdf.

¹⁹ Saskaņā ar *Fizisko personu datu aizsardzības likumu* personas dati, kas norāda uz personas rasi, etnisko izcelsmi vai reliģisko pārliecību ir sensitīvie dati. Savukārt *ledzīvotāju reģistra likumā* tautība kā sensitīvie dati nav iekļauta.

²⁰ Atsevišķās veidlapās tautība vairs nav iekļauta, citās tā ir iekļauta kā kategorija, kurai iekavās norādīts – "ja persona to vēlas aizpildīt", savukārt citās tā iekļauta bez jebkādiem paskaidrojumiem.

un veidlapu sastāvdaļa, tad šobrīd pastāv tendence šo kategoriju izslēgt no jebkādas statistikas. Kā liecina prakse, ministrijas un citas institūcijas demogrāfiskos datus, tai skaitā, etniskā un valodas griezumā, apkopo, tomēr tie visbiežāk pieejami tikai pēc īpaša pieprasījuma²¹. Tai pat laikā tiesu varas institūcijas ir pilnībā atteikušās no vecās prakses un atbildētāja tautību vairs neregistrē.

Būtiskākie oficiāli apkopotās statistikas trūkumi ir ierobežotās kategorijas un jomas, statistikas iegūšanas un apkopošanas koordinācijas trūkums, kategoriju definīciju trūkums vai neskaidrība²².

Uz to, ka "tautība" kā kategorija Latvijā nav skaidri definēta un tās lietošanā nav konsekvences, norāda arī Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes ledzīvotāju reģistra dati²³. Dažiem Latvijas pilsoņiem norādīta tautība – "arābs", taču vienlaikus citiem – alžīrietis, ēģiptietis, irākiešs u.c. Datu bāzē parādās arī tāda tautība kā "amerikānis". Tas liecina par neskaidrību dažādu terminu lietošanā – tautība kā etniskā piederība vs tautība kā pilsonība.

Pēdējie plašākie statistikas dati, tai skaitā par iedzīvotāju tautību, dzimto valodu, pilsonību, kā arī valodu prasmi un lietošanu, ir 2000. gadā veiktās tautas skaitīšanas rezultāti²⁴. Atsevišķi dati tautības vai pilsonības griezumā pieejami arī valsts un citu institūciju veiktos pētījumos vai aptaujās, tomēr šo kategoriju izmantošana nav sistemātiska.

Kā atzīst atsevišķi eksperti, Latvijā daudz nozīmīgāk par datiem, kas atspoguļo respondenta tautību, ir apkopot datus, ņemot vērā tādus kritērijus kā dzimtā valoda, latviešu valodas prasmes līmenis un pilsonība²⁵. Ņemot vērā, ka lielai daļai nacionālo minoritāšu (piem., krieviem, ukraiņiem, baltkrieviem, armēņiem, ebrejiem u.c.) dzimtā valoda ir krievu valoda, apkopojot datus tikai tautības griezumā, pastāv risks veikt nepilnīgu analīzi. Tāpat eksperti norāda, ka pastāv liela varbūtība, ka tie daži procenti iedzīvotāju, kas dažādās aptaujās un pētījumos nenorāda savu tautību, ir skaitliski nelieli un diskriminācijai pakļauto grupu pārstāvji. Līdz ar to tas var ierobežot šo grupu situācijas analīzi un efektīvas politikas izstrādi.

4.pants

1. Puses apņemas garantēt vienlīdzību un aizsardzību likuma priekšā personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm. Šajā ziņā jebkura diskriminācija, kuru pielieto sakarā ar piederību nacionālai minoritātei, ir aizliegta.

²¹ Piemēram, līdz 2006./2007. mācību gadam Izglītības un zinātnes ministrijas mājas lapā publicētajā statistikas sadaļā bija pieejami dati par vispārīgizglītojošo dienas skolu izglītojamo sadalījumu pa tautībām. Sākot ar 2006./2007. m.g., pamatojoties uz datu aizsardzību un norādot, ka tautība pieskaitāma pie sensitīvajiem datiem, šie dati netiek publicēti. Tomēr ir zināms, ka ministrija šādus datus apkopo un tie iegūstami pēc pieprasījuma.

²² LCC nepublicētais materiāls "Etnisku datu vākšana diskriminācijas novēršanai" (2007).

²³ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes mājas lapa <http://www.pmlp.gov.lv/images/documents/06.pdf>.

²⁴ Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Statistikas datu krājums. – LR Centrālā statistikas pārvalde – Rīga, 2002.

²⁵ LCC organizētais seminārs "Etniskie dati pret diskrimināciju", Rīga, 2007. gada 18. septembris.

2. *Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt atbilstošus pasākumus, kas veicinātu pilnīgu un efektīvu līdztiesību visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās starp personām, kuras pieder pie nacionālās minoritātes, un personām, kuras pieder pie vairākuma. Šajā ziņā Puses apņemas ņemt vērā īpašos nosacījumus, kas attiecas uz personām, kuras pieder pie nacionālās minoritātes.*

3. *Otrās daļas nosacījumi netiek uzskatīti par diskriminējošu darbību.*

Lai arī kopš 90. gadiem diskriminācijas aizliegums nostiprināts gan Latvijas Satversmē, gan virknē atsevišķu likumu, iestāšanās process Eiropas Savienībā un prasība pārņemt ES vienlīdzības direktīvas, lika izstrādāt konkrētākus un precīzi definētus pret-diskriminācijas likumus.

Ja līdz 2007. gada oktobrim Nodarbinātības direktīva Latvijas tiesību aktos bija pārņemta pilnībā²⁶, tad Rasu vienlīdzības direktīvas pārņemšana līdz 2007. gada beigām joprojām nebija pabeigta²⁷. 2006. gada jūlijā Eiropas Komisija uzsāka pārkāpuma procedūru, nosūtot Latvijai formālo paziņojumu, kurā tika norādīts, ka Latvija ir nepilnīgi pārņēmusi Rasu vienlīdzības direktīvu. Arī 2007. gada jūnijā Latvija saņēma Eiropas Komisijas argumentēto atzinumu, kurā atkārtoti atzīts, ka Latvijas tiesību akti neietver visas jomas, kas iekļautas direktīvas darbības sfērā.

Institūcijas

Galvenā valsts institūcija, kas atbild par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu, ir Tiesībsarga birojs, kas darbojas arī kā specializēta iestāde saskaņā ar Rasu vienlīdzības direktīvas 13. pantu²⁸. Tomēr 2008. gadā Diskriminācijas novēršanas departamentā strādāja tikai 4 darbinieki, kas raisa bažas par Tiesībsarga biroja kapacitātes jautājumu. Lai arī Tiesībsarga likums nosaka biroja tiesības (bet ne pienākumu) griezties tiesā tajās civillietās, kurās prasības būtība saistīta ar atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu, līdz šim birojs iespēju pārstāvēt diskriminācijas upurus tiesā izmantojis tikai vienu reizi (2006. gadā vēl kā VCB)²⁹.

Politiskajā līmenī par pret-diskriminācijas politiku atbild Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪUMSILS). Saskaņā ar ĪUMSILS nolikumu (pieņemts 13.11.2007.), sekretariāts īsteno un koordinē pasākumus, kas vērsti uz rasu un etniskās diskriminācijas izskaušanu, kā arī nodarbojas ar pret-diskriminācijas starpdisciplīnu jautājumiem un iecietības veicināšanu sabiedrībā³⁰. 2005. gadā tika

²⁶ Grozījumi *Darba likumā* (22.04.2004). 2006. gada 21. septembrī Saeima pilnībā pieņēma grozījumus *Darba likumā*, aizliegto diskriminācijas pamatu sarakstā iekļaujot arī seksuālo orientāciju. Grozījumi *Valsts Civildienesta likumā* (02.11.2006).

²⁷ Grozījumi likumā *Par sociālo drošību* (01.12.2005; 06.03.2008); grozījumi likumā *Par Valsts Cilvēktiesību biroju* (15.12.2005); grozījumi *Valsts civildienesta likumā* (02.11.2006); grozījumi *Biedrību un nodibinājumu likumā* (02.11.2006); grozījumi *Administratīvo pārkāpumu kodeksā* (15.05.2007); grozījumi *Krimināllikumā* (21.06.2007). Grozījumi *Civillikumā* tika pieņemti pirmajā lasījumā 23.11.2006. Likumprojekts *Par pacientu tiesībām* tika pieņemts otrajā lasījumā 20.12.2007. Grozījumus *Patērētāju aizsardzības likumā* Saeima pirmajā lasījumā pieņēma 17.04.2008.

²⁸ Tiesībsarga likums (spēkā kopš 2007. gada 1. janvāra) nosaka, ka Tiesībsarga birojs pārņem Valsts Cilvēktiesību biroja tiesības un pienākumus.

²⁹ Tiesībsarga biroja sniegtā informācija 18.01.2008.

³⁰ ĪUMSILS mājas lapa: <http://www.integracija.gov.lv/?id=59&sa=59&top=46> (21.05.2007.).

nodibināts Eiropas Pret-diskriminācijas politikas departaments un 2007. gadā tajā strādāja 3 cilvēki. 2007. gada oktobrī departaments tika slēgts, sadalot tā funkcijas citu ĪUMSILS departamentu starpā. ĪUMSILS oficiālajā vēstulē norādīts, ka departaments tika slēgts, lai nodrošinātu labu pārvaldību un optimizētu ĪUMSILS kompetencē esošo uzdevumu izpildi³¹.

Fakti un statistika

Latvijā joprojām trūkst visaptverošu datu par diskrimināciju uz dažādiem pamatiem. Lai arī tiesu prakse par diskriminācijas gadījumiem pamazām attīstās, tā joprojām ir neliela. Arī iesniegumu un sūdzību skaits par diskrimināciju uz dažādiem pamatiem gan valsts, gan nevalstiskajās organizācijās ir relatīvi mazs. Tāpat Latvijā nav attīstīta sistemātiska datu vākšana un pētījumu veikšana, kas monitorētu dažādu sociālo grupu situāciju atsevišķās jomās, kā arī analizētu diskriminācijas gadījumus un praksi. Līdz ar to valsts institūcijas nereti cenšas noliegt diskriminācijas esamību Latvijā, uz ko savā 2007. gada septembra vizītē norādīja arī ANO Īpašais ziņotājs rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un neiecietības jautājumos Doudou Djene³². Jāatzīmē, ka diskriminācijas sūdzību un tiesas prāvu nelielais skaits drīzāk liecina par joprojām zemu izpratnes līmeni un zināšanu trūkumu, kas neļauj cilvēkiem atpazīt diskriminācijas gadījumus un aktīvāk aizstāvēt savas tiesības tiesā.

Lai arī 2007. gada janvārī publicētie Eiroparometra aptaujas dati rāda, ka iedzīvotāju vērtējumā Latvijā visizplatītākā ir diskriminācija uz vecuma pamata (55%), tomēr 29% respondentu uzskata, ka Latvijā pastāv arī diskriminācija uz etniskā pamata³³. Salīdzinoši maz Latvijas iedzīvotāju (10%) uzskata, ka valstī izplatīta diskriminācija uz reliģiskās piederības pamata. Zīmīgi, ka tikai 28% aptaujāto apgalvoja, ka zinātu savas tiesības, ja kļūtu par diskriminācijas upuriem, un tikai 33% uzskatīja, ka Latvijā cīņai ar diskrimināciju tiek darīts pietiekami daudz.

2006. gads iezīmējās ar Latvijas vēsturē pirmo un pagaidām vienīgo tiesas prāvu par diskrimināciju uz tautības pamata: prasību romu sievietes labā tiesā iesniedza Valsts Cilvēktiesību birojs. Sieviete uzskatīja, ka darbs viņai atteikts tautības dēļ³⁴. Tiesa konstatēja, ka ir pārkāpti Latvijas tiesību akti, kas aizliedz netiešu diskrimināciju uz tautības pamata, tai skaitā Darba likuma normas, kuras pieņemtas, balstoties uz Rasu un Nodarbinātības direktīvām. Tiesa nolēma piedzīt no atbildētāja par labu prasītājam Ls 1000. Diemžēl cietusi kompensāciju vēl joprojām nav saņēmusi, jo vainīgais uzņēmums atzīts par maksātnespējīgu.

2007. gadā Tiesībsarga birojs saņēma 345 rakstiskas un mutiskas sūdzības par iespējamu diskrimināciju. 53 no tām bija par diskrimināciju uz rases vai etniskās piederības pamata

³¹ ĪUMSILS sniegtā informācija 25.10.2007.

³² Īpašā ziņotāja DouDou Diene ziņojums par rasisma, ksenofobijas un ar to saistītajām neiecietības izpausmēm Latvijā. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/7session/A.HRC.7.19.Add.3.doc> (29.04.2008).

³³ 55% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka visizplatītākie diskriminācijas pamati valstī ir vecums, invaliditāte (51%), seksuālā orientācija (32%) un dzimums (21%). Eiropas komisija (2007). *Discrimination in the European Union. Special Eurobarometer 263/Wave 65.4-TNS Opinion & Social*. P. 172. http://ec.europa.eu/employment_social/news/2007/jan/euro_baro_summary_en.pdf.

³⁴ Latvijas Cilvēktiesību birojs: http://vcvb.lv/default.php?show_me_zinu_arhivs (01.10.2006).

(13 rakstiskas un 40 mutiskas), 20 sūdzības bija par diskrimināciju uz valodas pamata (17 rakstiskas un 3 mutiskas), 12 gadījumos tika saņemtas sūdzības par iespējamo diskrimināciju uz reliģiskās piederības pamata (11 rakstiskas un 1 mutiska sūdzība). Diskriminācijas sūdzības veidoja 6.7% no visām 2007. gadā Tiesībsarga birojā saņemtajām sūdzībām³⁵. Tomēr nav skaidrs, vai Tiesībsarga birojs ir izstrādājis skaidrus kritērijus pēc kuriem tas vadās, reģistrējot ar diskrimināciju saistītās sūdzības.

1.tabula: 2007. gadā Tiesībsarga birojā saņemtās diskriminācijas sūdzības uz rases vai etniskās piederība, valodas un reliģijas pamata.

Diskriminācijas pamats	Saņemtas	Atrisinātas	Izskatītas un sniegtas rekomendācijas	Gaida izskatīšanu	Mutiskas sūdzības	Kopā
Rase vai etniskā piederība	13	4	5	4	40	53
Valoda	17	0	16	1	3	20
Reliģija	11	0	9	2	1	12

Avots: Tiesībsarga birojs (18.01.2008.)

2.tabula: Rakstisko un mutisko diskriminācijas sūdzību skaits Tiesībsarga birojā 2005., 2006. un 2007. gadā

Gads	Kopējais diskriminācijas sūdzību skaits (% no kopējā skaita)	Rase vai tautība (% no kopējā skaita)	Valoda (% no kopējā skaita)	Reliģiskā pārliecība (% no kopējā skaita)
2005	117 (2.09%)	15 (8.4%)	5 (4.3%)	-
2006	347 (6.3%)	49 (14%)	28 (8%)	-
2007	345 (6.7%)	53 (15.3%)	20 (5.8%)	12 (3.5%)

Avots: Tiesībsarga birojs (18.01.2008.)

2007. gadā Tiesībsarga birojs saņēma pirmo sūdzību par iespējamo diskrimināciju izglītības jomā uz rases vai etniskās piederības pamata (atšķirīga attieksme pret romu meiteni skolā). Lieta atrodas izskatīšanā³⁶.

2007. gadā Tiesībsarga birojs saņēma divas sūdzības par to, ka romiem nav pieejamas kompensējamās zāles un ārstēšana. Šīs ir pirmās sūdzības, ko Tiesībsarga birojs saņēmis par iespējamo diskrimināciju veselības un sociālās aprūpes jomā rases vai etniskās piederības dēļ. Romu kopienas pārstāvji iesnieguši sūdzības par to, ka Valsts obligātās veselības apdrošināšanas aģentūra (VOVA) esot nepamatoti atteikusies kompensēt zāles

³⁵ Tiesībsarga biroja sniegtā informācija 18.01.2008. 2006. gadā birojs saņēma 341 rakstisku un mutisku sūdzību par diskrimināciju. Pārsvarā šīs sūdzības saistītas ar diskrimināciju dzimuma (151) dēļ, 49 sūdzības ir saistītas ar rasi vai tautību, bet 28 sūdzības skar valodas problēmu (Tiesībsarga biroja informācija 07.05.2007).

³⁶ Tiesībsarga biroja informācija 18.01.2008.

romu tautības invalīdiem. Iesniedzēji apgalvoja, ka tas esot izdarīts attiecīgo personu etniskās piederības dēļ. Tiesībsarga birojs pieprasījis aģentūrai paskaidrojumu, un šie gadījumi tiek izmeklēti³⁷.

Pētījumu dati

Saskaņā ar Valsts Cilvēktiesību biroja (no 2007. gada 1. janvāra Tiesībsarga birojs) pasūtītajiem aptaujas datiem 23% aptaujāto apgalvoja, ka pēdējo trīs gadu laikā izjutuši netaisnīgu vai aizskarošu attieksmi³⁸. Lielākā daļa (30%) respondentu uzskatīja, ka ir pārkāptas viņu tiesības uz darbu³⁹. Tā domā 28% pilsoņu un 37% nepilsoņu, 20% etnisko latviešu, 40% etnisko krievu un 32% citu tautību pārstāvju⁴⁰.

Sabiedriskās domas aptauja "Attieksme pret pilsonisku sabiedrību" liecina, ka to respondentu vidū, kuri uzskata, ka diskriminācija ir aktuāla problēma Latvijā, 32.3% domā, ka visbiežāk diskriminācija sastopama darba tirgū. Šādu viedokli pauž 33.5% etnisko latviešu un 30.5% citu tautību pārstāvju⁴¹.

Vairāki pētījumi rāda, ka visbiežāk diskriminācija izpaužas darba tirgū, kur tā lielākoties saistīta ar lingvistiskiem faktoriem⁴². Vērtējot iespējamās diskriminācijas gadījumus, jāatzīst, ka Latvijā daudz lielāka nozīme, salīdzinot ar etnisko piederību, ir dzimtajai valodai, latviešu valodas prasmei, kā arī pilsonībai. Tas nozīmē, ka tautība pati par sevi nav noteicošais diskriminācijas faktors Latvijas darba tirgū. Tomēr ir atsevišķas nelielas grupas (ebreji, romi, armēņi, azerbaidžāņi, tatāri, uzbeki u.c.), kuras var saskarties ar diskrimināciju izskata, vārda vai uzvārda dēļ, kas būtiski atšķiras no latviešu un slāvu izcelsmes iedzīvotājiem⁴³.

Saskaņā ar pētījumu datiem 85% darba devēju apgalvo, ka Latvijā nepastāv diskriminācija uz valsts (latviešu) valodas prasmes pamata, taču tikai 51% darba ņēmēju piekrīt šim viedoklim. 93% darba devēju uzskata, ka darba tirgū nav vērojama diskriminācija uz tautības pamata; šādu viedokli atbalsta tikai 77% darba ņēmēju. Tomēr gan darba devēji, gan darba ņēmēji atzīst, ka par diskrimināciju uz tautības pamata var runāt romu gadījumā. Pētījumu dati norāda uz iespējamām atšķirībām starp latviešiem un

³⁷ Tiesībsarga biroja informācija 18.01.2008.

³⁸ Baltijas Sociālo zinātņu institūts (2006), *Pētījums par cilvēktiesībām Latvijā*, 20. lpp. Pieejams: <http://www.vcb.lv/index.php?open=petijumi&this-250906.252> (22.10.2007).

³⁹ Latvijas Cilvēktiesību birojs (2006), *Pētījums par cilvēktiesībām Latvijā*, 3. lpp. Pieejams: <http://www.vcb.lv/index.php?open=petijumi&this-250906.252> (22.10.2007).

⁴⁰ Latvijas Cilvēktiesību birojs (2006), *Pētījums par cilvēktiesībām Latvijā*, 33. lpp. Pieejams: <http://www.vcb.lv/index.php?open=petijumi&this-250906.252> (22.10.2007).

⁴¹ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2007), sabiedriskās domas aptauja "Attieksme pret pilsonisku sabiedrību", http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/atskaite_integracija_072007.pdf.

⁴² Muižnieks, N. (red.), (2007), *Nacionālo minoritāšu konvencija – diskriminācijas novēršana un identitātes saglabāšana Latvijā*: LU Akadēmiskais apgāds. Pieejams: http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/minoritasu%20Konvencijas%20petijums%20-%20final.pdf. (22.05.2008); Mihails Hazans, Unemployment and the Earnings Structure in Latvia, (2005), pieejams: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Latvia_LSA_Final_0328707Ha3.pdf; Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Daugavpils Universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Ventspils Augstskola, Vidzemes Augstskola (2007), *Latvijas un tās reģionu specifiskās problēmas*, 4. lpp., pieejams: <http://sf.lm.gov.lv/esf> (22.10.2007).

⁴³ Mihails Hazans, Study on the social and labour market integration of ethnic minorities. The Latvian Report. (2007) Mihails Hazans. Npublicēti dati.

ne latviešiem atalgojuma ziņā, tomēr, lai izdarītu pamatotus secinājumus, nepieciešami plašāki pētījumi⁴⁴.

Romu situācija

Pētījumu dati un intervijas ar romu kopienas pārstāvjiem rāda, ka romi ir viena no visvairāk diskriminācijai pakļautajām grupām. Romi saskaras ar diskrimināciju gan darba tirgū un izglītībā, gan arī mājokļa un citās sociālās dzīves jomās⁴⁵. Pētījumi un intervijas rāda, ka, salīdzinot ar citām mazākumtautībām, romiem iekārtoties darbā ir daudz sarežģītāk. Lai arī viņu latviešu valodas zināšanas ir samērā labas, zemais izglītības līmenis un sabiedrībā valdošie aizspriedumi bieži vien neļauj romiem iegūt pat mazkvalificētu darbu⁴⁶. Līdzīgas problēmas romiem ir arī kredīšanas un sociālo pabalstu jomā.

2006. gada 18. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja valsts programmu "Čigāni (romi) Latvijā" 2007. – 2009. gadam⁴⁷. Programma nosaka trīs galvenos virzienus čigānu situācijas uzlabošanā: cīņa pret čigānu kopienas diskrimināciju izglītības jomā; diskriminācijas apkarošana un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana darba tirgū; Latvijas sabiedrības iesaistīšana pret-diskriminācijas pasākumos un iecietīgas attieksmes veicināšanā pret čigāniem. Programmā nav iekļauti pasākumi, kas ļautu novērst čigānu diskrimināciju mājokļa, kā arī veselības aprūpes un sociālās drošības jomā. Programma ir pirmais valsts politikas dokuments, kura mērķis ir tieši romu situācijas uzlabošana Latvijā.

Lai gan programma aptver plašu jautājumu loku, tai skaitā tiesības uz izglītību un darbu, kā arī cilvēktiesības, tās īstenošana 2007. gadā galvenokārt saistīta ar romu izglītības iespēju uzlabošanu⁴⁸. Viens no iemesliem, kas līdz šim traucējis īstenot programmā plānotās aktivitātes, ir nepietiekamais valsts finansējums. Atbilstoši valsts programmai nepieciešamais finansējums aktivitāšu īstenošanai 2007. gadā bija 81 007 LVL (~ 115 263 EUR), 2008. gadā – 137 139 LVL (~ 195 132 EUR) un 2009. gadā – 125 274 LVL (~ 178 249 EUR). Kopumā Romu programmas rīcības plāna īstenošanai 2007. gadā no valsts budžeta tika atvēlēts finansējums 53 755 LVL (~ 76486 EUR) apmērā, bet 2008. gadā – 50 000 LVL

⁴⁴ Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Ventspils Augstskola, Vidzemes Augstskola (2007), *Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas*. Pieejams: http://sf.lm.gov.lv/esf/?main_page_id=5&page_type=d_cat&second_page_id=31&doc_id=45. (22.10.2007).

⁴⁵ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007); LCESC, Čigānu stāvoklis Latvijā (Rīga, 2003) http://www.humanrights.org.lv/upload_file/ciganu_stavoklis_latvija.pdf; Muižnieks, Nils (red.). (2007). *Nacionālo minoritāšu konvencija – diskriminācijas novēršana un identitātes saglabāšana Latvijā*. LU Akadēmiskais apgāds. Pieejams: http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/minoritatu%20konvencijas%20petijums%20-%20final.pdf (22.05.2008)

⁴⁶ 2007. gada septembrī presē tika aprakstīts gadījums, kad, kādam romu tautības pārstāvim piesakoties darbā, darba devējs skaidri norādīja "Mēs čigānus darbā neņemam", Viksna, I., *Mēs čigānus neņemam*, Neatkarīgā Rīta Avīze, 14.09.2007.

⁴⁷ Valsts programma "Čigāni (romi) Latvijā" 2007. – 2009. Pieejams: [http://www.integracija.gov.lv/doc/upl/valsts_programma_Cigani_\(romi\)-Latvija.pdf](http://www.integracija.gov.lv/doc/upl/valsts_programma_Cigani_(romi)-Latvija.pdf) (21.05.2008)

⁴⁸ Saskaņā ar Valsts programmu NVO Izglītības iniciatīvu centrs ir atbildīgs par nacionālā līmeņa iekļaušanas romu izglītības politikas īstenošanu. 2007. gada jūnijā-septembrī IIC izstrādāja programmu "Skolotāja palīgs – čigāns". Programma paredz sagatavot 20 čigānu tautības skolotāju palīgus darbam pirmsskolas mācību iestādēs un sākumskolas klasēs. IIC arī sagatavojis sabiedriskās diskusijas programmu "Čigānu bērns skolā – solis pretī nākotnei", kā arī semināru programmu "Skolotāja darbs klasē ar čigānu skolēniem". Līdz 2007. gada beigām bija notikušas deviņas publiskas diskusijas, kurās piedalījās 182 dalībnieki: romu bērnu vecāki, romu NVO, izglītības iestāžu un pašvaldību pārstāvji. IIC informācija 17.01.2008.

(~ 71 150 EUR), kas ir gandrīz trīs reizes mazāk kā nepieciešams⁴⁹. Tāpat programmas īstenošanu būtiski kavē sadarbības trūkums starp atbildīgajām valsts institūcijām un sociālajiem partneriem. Programmas īstenošanā līdz šim nav iesaistījusies ne Izglītības un zinātnes ministrija un Nodarbinātības valsts aģentūra, ne pašvaldības, sociālie dienesti un darba devēji.

Saskaņā ar informatīvo ziņojumu par programmas izpildi 2007. gadā, nodarbinātības jomā nav īstenots neviens no paredzētajiem pasākumiem, savukārt cilvēktiesību jomā piešķirtas 36 dotācijas 11 romu un starpetniskajām NVO (kopējā summa 18 000 LVL), lai sekmētu romu kopienas kultūras attīstību un etniskās identitātes saglabāšanu⁵⁰. Arī 2008. gadā plānotas aktivitātes galvenokārt saistītas ar romu izglītību, lai gan ir paredzēta arī viena apaļā galda diskusija romu nodarbinātības veicināšanai – “Čigāni (romi) Latvijas darba tirgū”.

Lai arī valsts programma “Čigāni (romi) Latvijā” 2007. – 2009. gadam paredz 2007. gadā Tiesībsarga biroja Diskriminācijas novēršanas departamentā izveidot jaunu amatu, kas nodrošinās diskriminācijas gadījumu pret romu kopienas pārstāvjiem izskatīšanu un romu interešu pārstāvēniecību tiesvedībā,⁵¹ institūciju sadarbības trūkuma un nepietiekamā finansējuma dēļ, šāds amats līdz šim nav izveidots un iespējams varētu tikt ieviests tikai 2008. gadā⁵².

Vizuāli atšķirīgās minoritātes

Tāpat ar diskrimināciju un neiecietību aizvien biežāk nākas saskarties arī vizuāli atšķirīgo minoritāšu pārstāvjiem, kuru skaits Latvijā, lai arī nav liels, tomēr ar katru gadu pieaug. Atsevišķi eksperti uzskata, ka Latvijā īpaši aktuāla ir netiešā, kā arī slēptā diskriminācija, savukārt rasisma izpausmju pieaugumu veicina iebraucēju skaita pieaugums no citām valstīm un kultūrām⁵³. AfroLat vadītājs norādījis, ka aizvien biežāki kļuvuši uzbrukumi tumšas ādas krāsa cilvēkiem un šie uzbrukumi skar arī bērnus⁵⁴. (Sīkāk par rasisma izpausmēm skatīt 6. pantu).

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kuri piedalījās LCC organizētajos semināros, uzskata, ka diskriminācija darba tirgū ir lielākoties saistīta ar lingvistisko aspektu – dzimtās valodas un latviešu valodas prasmi, kā arī pilsonību. Viņi arī norādīja, ka pārāk augsto valodas prasmes prasību dēļ minoritāšu pārstāvji nevar ieņemt noteiktus amatus. Tādējādi valodas zināšanas kļūst par pamatu atšķirīgai attieksmei. Šāda veida diskriminācija skar arī izglītību, līdz ar to ietekmējot situāciju darba tirgū⁵⁵.

⁴⁹ ĪUMSILS sniegtā informācija (14.05.2008).

⁵⁰ ĪUMSILS sniegtā informācija (14.05.2008).

⁵¹ Pieejams: [http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/valsts_programma_Cigani_\(romi\)_Latvija.pdf](http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/valsts_programma_Cigani_(romi)_Latvija.pdf).

⁵² Tiesībsarga biroja sniegtā informācija 2007. gada septembrī.

⁵³ Дубков, А, Есть ли в Латвии расизм и дискриминация? Atrodams: *Телеграф*, 21.05.2008.

⁵⁴ Дубков, А, Есть ли в Латвии расизм и дискриминация? Atrodams: *Телеграф*, 21.05.2008.

⁵⁵ Intervija ar Latvijas Ukrainu biedrības pārstāvjiem (15.02.2007), Jēkabpils Krievu biedrības “Rodņik” priekšsēdētāju (14.03.2007). Apaļā galda diskusijas Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), Liepājā (15.03.2007), Daugavpilī (24.08.2006).

6. pants

1. *Puses veicina tolerances garu un starpkultūru dialogu un veic efektīvus pasākumus, kas veicinātu savstarpēju cieņu un sapratni, un sadarbību starp visām personām, kuras dzīvo to teritorijā, neskatoties uz šo personu etnisko, kultūras, lingvistisko vai reliģisko identitāti, un īpaši izglītības, kultūras un mediju jomās.*
2. *Puses apņemas veikt tādus pasākumus, kas aizsargātu personas, kuras varētu pakļaut draudiem vai diskriminējošai rīcībai, naidam vai vardarbībai viņu etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās identitātes dēļ.*

2004. gadā Ministru kabinetā tika apstiprināta valsts programma "Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2005. – 2009."⁵⁶. 2008. gada aprīlī Valsts sekretāru sanāksmē izsludināta jaunā Programma iecietības veicināšanai 2009. – 2013⁵⁷. Lai arī 2004. gada programma paredzēja iecietīgas Latvijas sabiedrības veidošanu, neiecietības izskaušanu un Latvijas daudz kultūru sabiedrības attīstību, tās ietekme uz neiecietības mazināšanu līdz šim nav vērtēta. Tāpat līdz šim nav veikta nopietna Latvijas situācijas analīze, kas identificētu būtiskākās ar neiecietību un diskrimināciju saistītās problēmas.

Līdz šim Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariātā īstenotas vairākas programmas un projekti, kas vērsti uz tolerances un starpkultūru dialoga veicināšanu⁵⁸. Arī Sabiedrības integrācijas fonda ietvaros finansēti vairāki projekti diskriminācijas un neiecietības izskaušanas jomā⁵⁹. Lai arī valsts institūcijas un fondi tērē ievērojamus līdzekļus iecietības un informētības veicināšanas kampaņām, Latvijā nav izstrādāta procedūra šādas darbības efektivitātes izvērtēšanai. Lielākā daļa finansēto projektu paredz Latvijā tradicionāli dzīvojošu etnisko grupu kultūras veicināšanu. Diemžēl nēcīgs ir to projektu skaits, kuri veltīti datu apkopošanai, juridiskās palīdzības sniegšanai un pret-diskriminācijas apmācībai, kā arī naida un neiecietības izpausmju mazināšanai.

Lai arī vairāki pētījumi rāda, ka starp etniskajiem latviešiem un ne latviešiem pastāv augsts etniskās tolerances līmenis,⁶⁰ sabiedriskās domas aptaujas liecina, ka Latvijas sabiedrība ir negatīvi noskaņota pret iespējamo darbaspēka un patvēruma meklētāju ieplūšanu Latvijā. Arī politiskā un sabiedriskā diskursā vērojama izteikti negatīva attieksme pret iespējamo migrantu ieplūšanu. Jaunākie pētījumi rāda, ka vairāk nekā 62% respondentu neatbalsta viesstrādnieku piesaistīšanu kā līdzekli darbaspēka trūkuma risināšanai Latvijā⁶¹. Salīdzinot ar 2006. gada aptaujas datiem, to respondentu daļa, kam ir negatīva

⁵⁶ Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2005. – 2009., pieejama: <http://www.integracija.gov.lv/?id=276&top=43&sa=214> (21.05.2008).

⁵⁷ Projekts "Programma iecietības veicināšanai 2009. – 2013.", pieejama: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30339455> (21.05.2008).

⁵⁸ Piemēram, 3 projekti "Latvija – Vienlīdzība dažādībā", ko finansē Eiropas Komisija; projekts "Jauno sabiedrības locekļu integrācija", ko finansē Eiropas Bēgļu fonds; Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2005. - 2009.; Valsts programma "Čigāni (romi) Latvijā" 2007. – 2009. www.integracija.gov.lv (21.05.2008).

⁵⁹ Sabiedrības integrācijas fonds: <http://www.lsf.lv/atbalsttie-projekti/es-parejas-programma/ESpp-zinas> (21.05.2008).

⁶⁰ Zepa, B., Šūpule, I., Krastiņa, L., (2004) *Etniskā tolerance un sabiedrības integrācija Latvijā*. Rīga: , pieejams: http://www.biss.soc.soc.lv/downloads/resources/Tolerance/Tolerance_English.pdf (21.05.2008).

⁶¹ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2007), *Sabiedriskās domas aptauja*, npublicēti sākotnējie dati.

attieksme, ir sarukusi par 8%⁶². 55% respondentu uzskata, ka Latvijas valdībai vajadzētu ierobežot darbaspēka ieplūšanu. Īpaši negatīva ir attieksme pret viesstrādniekiem no Ķīnas, Vjetnamas, Turcijas, kā arī Āfrikas valstīm. Vairāk nekā 70% respondentu neatbalsta domu, ka valstij vajadzētu tērēt līdzekļus viesstrādnieku/migrantu integrācijai Latvijas sabiedrībā⁶³.

Aptaujas rezultāti rāda, ka Latvijas iedzīvotāji visai rezervēti izturas pret kultūras dažādību, ko varētu radīt bēgļi un personas ar alternatīvo statusu Latvijā: 15% aptaujāto noteikti atbalsta šo ideju, tomēr divreiz vairāk cilvēku – 34.7% ir kategoriski pret⁶⁴. Aptaujas autori secina, ka Latvijas iedzīvotājiem ir visumā lieli aizspriedumi pret bēgļiem un personām ar alternatīvu statusu un ka viņus biedē multikulturālisma sekas. Šādu secinājumu apstiprina arī fakts, ka respondentu vairākums (59.6%) domā, ka bēgļiem un personām ar alternatīvu statusu vajadzētu nevis saglabāt savas etniskās īpatnības, bet gan pieņemt sabiedrības vairākuma tradīcijas.

Rasistiski noziegumi

Lai gan pēdējos gados aizvien biežāk vērojamas rasisma izpausmes gan publiskajā telpā, gan uz ielas, Latvijā joprojām trūkst visaptverošas likumdošanas bāzes naida izpausmju apkarošanai, un tiesībsargājošo iestāžu kapacitāte šādu noziegumu izmeklēšanā joprojām ir nepietiekama.

Krimināllikumā (KL), kas ir spēkā kopš 1999. gada 1. aprīļa, iekļautas vairākas normas, kuras kriminalizē darbības, kas apzināti vērstas uz naida kurināšanu rases, tautības, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ, kā arī aizliedz diskrimināciju⁶⁵. Lielākā daļa normu ir pārņemtas no vecā Kriminālkodeksa, kurš tika pieņemts padomju laikā 1961. gadā, un neskatoties uz vairākiem grozījumiem 2006. gada oktobrī un 2007. gada jūnijā, šīs normas tikai daļēji aizpilda pastāvošos likumdošanas robus⁶⁶.

Līdz šim tiesu praksē piemērota tika viena KL norma – rasu un etniskā naida kurināšana (78. pants). Līdz 2005. gadam to piemēroja reti, taču 2005. gadā Drošības policija ierosināja 13 krimināllietas, galvenokārt saistībā ar naida runu internetā. Latvijas Krimināllikumā nebija citu speciālu normu, kas paredzētu atbildību par rasu vai reliģiski motivētiem noziegumiem, taču pārsteidzošā kārtā 2006. gada oktobrī Saeima bez jebkādam diskusijām pieņēma Krimināllikuma grozījumus, nosakot rasistisku motīvu kā vienu no 14 atbildību pastiprinošiem apstākļiem.

⁶² Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2006), *Sabiedrības attieksme pret darbaspēka migrāciju*, pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/dazadi/pielikumi/skds_migracijas_petijums.pdf (17.01.2008).

⁶³ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2007), *Sabiedriskās domas aptauja*, nepublicēti sākotnējie dati.

⁶⁴ Pētījums "Jauno sabiedrības locekļu integrācija" (2008). Pieejams: <http://www.integracija.gov.lv/?id=582&sa=582&top=43> (21.05.2008).

⁶⁵ 78.pants (Nacionālās un rasu vienlīdzības pārkāpšana, cilvēka tiesību ierobežošana); 150. pants (Par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju).

⁶⁶ 2007. gada 21. jūnijā Saeima pieņēma Krimināllikuma grozījumus. 78. panta nosaukums mainīts no "Nacionālās un rasu vienlīdzības pārkāpšana, cilvēka tiesību ierobežošana" uz "Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana", kā arī papildināts ar kvalificējošiem apstākļiem – "Izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu", un jaunu soda veidu – piespiedu darbu. Jaunais 149.¹ pants kriminalizē diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ vai cita normatīvajos aktos noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti gada laikā. 150. panta nosaukums tagad ir "Reliģiskā naida celšana".

Ņemot vērā, ka 78. pants ir iekļauts Krimināllikuma IX nodaļā (Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds), 78. panta noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana ir Drošības policijas kompetencē. Taču praksē naida runas gadījumos sākotnējo izmeklēšanu veic Drošības policija, savukārt rasistisku incidentu gadījumos, ieskaitot vardarbīgus rasistiskus uzbrukumus, sākotnējo izmeklēšanu veic Valsts policija, pēc tam lietu nododot Drošības policijai.

Latvijā nav izveidota visaptveroša rasistiski vai reliģiski motivētu noziegumu reģistrēšanas sistēma. Policija reģistrē vienīgi noziegumus, kas ierosināti pēc Krimināllikuma 78. panta. Kopš 1991. gada kopumā reģistrēti aptuveni 60 šādi noziegumi, lielākā daļa no tiem - pēdējos trīs gados (13 – 2005. gadā, 14 – 2006. gadā un 16 – 2007. gadā). Līdz šim neviena lieta nav reģistrēta pēc Krimināllikuma 150. vai 151. panta.

Lielākā daļa gadījumu ir naida runa internetā, atsevišķi gadījumi saistīti ar margināliem un centrāliem drukātajiem medijiem un daži ar publiskām diskusijām. Interneta lietas galvenokārt saistītas ar izteikumiem sociālo tīklu domu grupās vai ar komentāriem par ziņu portālos izvietotajiem rakstiem. Visbiežāk naidīgi izteikumi ir vērsti pret latviešiem, krieviem, ebrejiem un vizuāli atšķirīgām minoritātēm. Ņemot vērā, ka vainīgās personas pārsvarā ir jaunieši vecumā no 16-20 gadiem, vairumā gadījumu lietas nav nonākušas līdz tiesai, bet tiek atrisinātas pirmstiesas stadijā, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu un nosakot naudas sodu 320-480 latu apmērā.

Savukārt lietās, kurās iesaistītas tādas personas, kā radikāli labējās Latvijas Nacionālās frontes aktivisti, kas ir pazīstami ar biežiem pretkrieviskiem un nereti antisemitiskiem izteikumiem savā laikrakstā DDD (deokupācija, dekolonizācija, deboļševizācija), pirmās instances tiesa (Rīgas apgabaltiesa) 2007. gadā attaisnoja apsūdzētos, pamatojot šādu lēmumu ar pierādījumu trūkumu par apsūdzēto tīšu nodomu kurināt nacionālo naidu, kā arī to, ka šādus izteikumus aizsargā vārda brīvība. Lai arī prokurore iesniedza kasācijas sūdzību, Augstākās tiesas Krimināllietu departaments zemākās instances lēmumu atstāja negrozītu.

2007. gada augustā rajona prokurore izbeidza krimināllietu pret jaunu neonacistu, kurš februārī publiskā diskusijā apgalvoja, ka ebreji un čigāni nav cilvēki un būtu labāk tos iznīcināt⁶⁷. Prokurore uzskatīja, ka apsūdzētā izteikumi ir vārda brīvības izpausme, kuru aizsargā Latvijas Satversme un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija⁶⁸. Tomēr lēmums tika pārsūdzēts un iznākumā apsūdzētajam tika piespriesta brīvības atņemšana.

78. panta lietās ekspertu kritiku ir izraisījuši šī panta šaurā interpretācija saistībā ar subjektīvo faktoru - tīšu nodomu izraisīt naidu un šī nodoma pierādīšanu. Nereti praksē, lai izvairītos no kriminālatbildības, pietiek ar to, ka vainīgais, kurš izteicis rasistiskas idejas, noliedz, ka viņa vai viņas nolūks bijis izraisīt naidu.

Naida runas gadījumos policijas un tiesu varas pārstāvji joprojām balstās uz pieaicinātu ekspertu viedokli, izvērtējot, vai ir notikusi rasu vai etniskā naida kurināšana, jo līdz šim brīdi nav izveidojusies pietiekama kapacitāte organizāciju iekšienē šādu lietu izmeklēšanā. Nav arī skaidri principi, pēc kuriem izvēlas ekspertus.

⁶⁷ Latvija/Rīgas tiesu apgabala prokuratūra/Nr.11840001107 (22.08.2007).

⁶⁸ Latvija/Rīgas tiesu apgabala prokuratūra/Nr.3/1032-07 (12.09.2007).

2007. gada 14. februārī Latvija ratificēja Eiropas Padomes Konvenciju par kiberno-ziegumiem un tās Papildprotokolu (spēkā kopš 2007. gada 1. jūnija), kas kriminalizē rasisma un ksenofobijas izpausmes internetā. Tomēr, neskatoties uz pozitīvo virzību, Latvijas Krimināllikumam nav izvērtēts un grozīts atbilstīgi Papildprotokola prasībām.

Latvijā pirmais rasistiska uzbrukuma gadījums tika oficiāli reģistrēts 2005. gadā. Līdz šim publiski zināmi 12 gadījumi, kuri saistīti ar rasistiski motivētu uzbrukumu vai uzbrukuma mēģinājumu. Ņemot vērā pieredzes trūkumu šādu lietu identificēšanā, kā arī nepietiekamo izpratni par rasistisku noziegumu ietekmi uz upuri un kopienu, policija saskārās ar grūtībām šādu gadījumu izmeklēšanā. Sākotnēji policija šādus gadījumus kvalificēja kā huligānismu vai sīko huligānismu, neiedziļinoties pārkāpēju rasistiskajos motīvos, tāpēc vairākos gadījumos, kad cietušajam nebija nodarīti miesas bojājumi, lieta tika izbeigta. Mediju un sabiedrības kritikas rezultātā, policija vardarbību mēģināja kvalificēt pēc 78. panta, kā rezultātā 4 gadījumos tika ierosināts kriminālprocess pēc 78. panta 2. daļas. Taču atbilstošā likuma norma nav piemērota, lai ierosinātu lietu par rasu vardarbību pēc panta, kurš paredz atbildību par naida runu.

Lai arī 2006. gada Krimināllikuma grozījumi noteica rasistisku motīvu kā atbildību pastiprinošu apstākli, dodot iespēju nošķirt naida runu un citus rasistiski motivētus noziegumus, līdz šim nav bijusi neviena lieta, kad tas būtu ticis piemērots. Gadījumi, kas saistīti ar rasistiskiem aizskārumiem, paliek neizskatīti, jo reģistrētajos gadījumos policija ir atteikusies uzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz tā, ka nav noziedzīga nodarījuma sastāva.

Rasistiski motivēta vardarbība vai uzbrukumu mēģinājumi pārsvarā vērsti pret vizuāli atšķirīgu minoritāšu pārstāvjiem. To vidū ir gan vietējie iedzīvotāji, gan ārvalstu darbinieki un tūristi. 2007. gadā pirmo reizi tika oficiāli reģistrēts pret romiem vērsti uzbrukums, tomēr Drošības policija to pārkvalificēja kā huligānismu, uzskatot, ka Valsts policijas savākie pierādījumi ir nepietiekami, lai pierādītu uzbrukuma rasistisko motīvu.

Latvijā nav cietušo reģistra, kā arī nav statistikas datu par cietušo etnisko vai reliģisko piederību. Tāpat netiek apkopoti arī statistikas dati par likumpārkāpēja etnisko vai reliģisko piederību.

Diemžēl nesenie grozījumi likumdošanā nav izstrādāti nopietnu un konstruktīvu debašu rezultātā starp likumdevējiem, praktiķiem un ekspertiem, tiem drīzāk ir nejaušības raksturs. Lai arī atsevišķi politiķi ir nosodījuši rasistiskus uzbrukumus, taču pārsvarā valda uzskats, ka šādi incidenti ir izolēta parādība.

10. pants

- 1. Puses apņemas atzīt, ka jebkurai personai, kura pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesības brīvi un bez iejaukšanās lietot savas minoritātes valodu privātā saskarsmē un sabiedrībā, mutveidā un rakstveidā.***
- 2. Puses apņemas, savu iespēju robežās, nodrošināt minoritāšu valodu izmantošanu attiecībās starp nacionālo minoritāšu personām un varas iestādēm tajās teritorijās, kuras tradicionāli vai lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie***

nacionālajām minoritātēm, pēc šādu personu lūguma un tādā gadījumā, ja šāds lūgums atbilst patiesai nepieciešamībai.

- 3. Puses apņemas garantēt katras personas, kura pieder pie nacionālās minoritātes, tiesības bez kavēšanās saņemt informāciju valodā, kuru viņš vai viņa saprot, pamatojot viņa vai viņas apcietināšanas iemeslus un jebkādu pret viņu vērstu apsūdzības veidu vai cēloni, un aizsargāt sevi šajā valodā, ja nepieciešams, ar bezmaksas tulka palīdzību.***

Ratificējot Konvenciju, Latvija deklarēja, ka šī panta otro daļu uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu.

Likumdošana

Valodas lietojumu saziņā ar varas iestādēm regulē Valsts Valodas likums, kas nosaka, ka valsts un pašvaldību iestādes no personām pieņem un izskata dokumentus tikai valsts valodā⁶⁹. Likums neregulē valodas lietošanu, sazinoties mutiski. Lai arī mutiskā saziņā ar pašvaldību iestādēm līdzās latviešu valodai var tikt izmantotas arī citas valodas (praksē tā arī notiek, vismaz pašvaldībās ar lielu krievu valodā runājošo iedzīvotāju īpatsvaru), likums šādu iespēju negarantē un tā ir pilnībā atkarīga no konkrētā ierēdņa. Tāpat likums regulē valodas lietošanu arī privātajās iestādēs, kas veic publiskās funkcijas.

Valsts valodas zināšanu apjoms dažādu profesiju pārstāvjiem noteikts Ministru kabineta noteikumos⁷⁰. Valsts sektorā strādājošiem valsts valodas prasmi pārbauda likumā noteiktā kārtībā (~ 3 500 profesijas). Tai pat laikā uz privātajā sektorā strādājošajiem, tai skaitā pašnodarbinātām personām, noteikumi attiecas tad, ja to darbība skar likumīgas sabiedriskās intereses (piemēram, medicīnas personālam, advokātiem, notāriem, apsardzes darbiniekiem un taksometra vadītājiem, aptuveni 70-80 profesijas). Noteikumi arī paredz, ka privātajā sektorā strādājošām un pašnodarbinātām personām, kuru profesijas nav iekļautas sarakstā un kuras tieši kontaktējas ar patērētājiem, ir jāspēj sniegt informāciju par precēm un pakalpojumiem valsts valodā. Sākotnēji privātā sektora profesiju sarakstā bija ietvertas 70-80 profesijas, bet pēc labojumiem 2006. gadā, saraksts tika ievērojami paplašināts līdz vairāk kā 1000 profesijām⁷¹.

2006. gada 19. decembrī valdība pieņēma grozījumus iepriekšminētajos noteikumos, kas paredz atsevišķās profesijās noteikt augstāku valsts valodas prasmes līmeni. Viena no tām ir ugunsdzēsēji, kuriem valsts valoda tagad jāpārvalda augstākajā līmenī⁷². Valsts Ugunsdzēsības un glābšanas dienests atzinis, ka, neskatoties uz akūto darbaspēka problēmu dienestā, kad trūks 130 darbinieku, tai skaitā jaunākā apkalpojošā personāla (85 cilvēki), esošo prasību rezultātā tam nāksies atteikties darbu 87 cilvēkiem, pārsvarā

⁶⁹ Valsts valodas likums nosaka, ka Latvijas Republikā valsts valoda ir latviešu valoda. Ikviena cita Latvijas Republikā lietotā valoda, izņemot lībiešu valodu, šā likuma izpratnē ir uzskatāma par svešvalodu.

⁷⁰ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 296. *Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību.* Pieejams: www.likumi.lv.

⁷¹ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 296.

⁷² Ministru kabineta Noteikumi Nr. 1023 (19.12.2006), grozījumi Ministru kabineta Noteikumos Nr. 296 (22.08.2000) "Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību."

vietās ar lielu minoritāšu īpatsvaru (Rīga, Daugavpils, Jūrmala). 2007. gada novembrī un decembrī valsts valodas inspektori pārbaudīja valsts valodas prasmi Valsts Ugunsdzēsības un glābšanas dienestā un noformēja 64 administratīvos protokolus par nepietiekamu valsts valodas lietošanu darbā⁷³. Jautājums tika vēlreiz aktualizēts 2008. gada pavasarī, kad Iekšlietu ministrija iesniedza savus grozījumus, kuri paredzēja samazināt valsts valodas prasmes prasības noteiktām profesijām ugunsdzēsības dienestā un valsts robežsardzē.

2008. gada 3. aprīlī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināti jauni grozījumi Ministru kabineta Noteikumos Nr. 296⁷⁴. Grozījumi paredz paplašināt to profesiju un amatu loku, kurām noteikts pienākumu veikšanai nepieciešamais valsts valodas zināšanu apjoms (papildus iekļaujot 250 amatus un profesijas privātajā sektorā). Jaunajā sarakstā iekļautas tādas profesijas kā apsargi, sētnieki, elektriķi, juvelieri, zobārsti, istabenes, kurjeri u.t.t. Pret šiem grozījumiem iebildusi gan Ārlietu ministrija, gan Latvijas darba devēju konfederācija (LDDK). Ārlietu ministrija savā atzinumā norādīja, ka izstrādātie grozījumi neatbilst Valsts valodas likumam, un ka daudzām personām, kuras strādā grozījumos minētajās profesijās, nav saistības ne ar likumīgo sabiedrības interešu īstenošanu, ne saskarsmes ar patērētājiem. Tāpat ĀM uzsvēra, ka būtiska amatu un profesiju skaita, kuru veikšanai nepieciešams kāds no valsts valodas prasmes līmeņiem, palielināšana neveicinās plašāku valsts valodas lietojumu⁷⁵. Savukārt LDDK atzina, ka iecerētie grozījumi uzliks papildu administratīvos šķēršļus uzņēmējiem pieņemt darbā zemāk kvalificētus darbiniekus⁷⁶. Grozījumi Ministru kabinetā apstiprināti 2008. gada 29. jūlijā.

2008. gada 15. maijā pirmajā lasījumā Saeima pieņēma Tieslietu ministrijas sagatavotos grozījumus Administratīvo pārkāpumu kodeksā, nosakot atbildību par Valsts valodas likuma un no tā izrietošo normatīvo aktu pārkāpumiem⁷⁷. Ierosinātie grozījumi paredz administratīvu atbildību par informācijas sniegšanu svešvalodās līdzās latviešu valodai [valsts un pašvaldību institūcijās] izkārtēs, afišās, brošūrās un citos publiskos paziņojumos, ja likums nosaka, ka šāda informācija sniedzama vienīgi latviešu valodā. No anotācijas izriet, ka grozījumi pieņemti, lai novērstu gadījumus, kad, pārkāpjot Valsts valodas likumu, līdzās latviešu valodai pašvaldību iestādes sniedz informāciju (piemēram, par komunālo pakalpojumu apmaksu) arī citā valodā. Administratīvā atbildība paredzēta arī par teksta izvietojumu citā valodā līdzās latviešu valodai uz spiedogiem, zīmogiem, veidlapām, gadījumos, kad Valsts valodas likums paredz tikai latviešu valodas lietošanu. Grozījumi nosaka administratīvu atbildību arī gadījumos, kad darba devējs vai pašnodarbināta persona nenosaka latviešu valodas prasmes līmeņus un pakāpes profesijās un amatos, kas saistīti ar tiešu saskarsmi ar klientiem vai biroja lietvedību. Līdzās prasībai nodrošināt informāciju par precīzi etiķetēs, cenu lapās, preču marķējumā, lietošanas instrukcijās, uzrakstos uz ražojuma, tā iepakojuma un konteinera,

⁷³ Zandere, I., Prasību maiņas dēļ par nepietiekamām atzīst piektdaļas ugunsdzēsēju valsts valodas zināšanas. Pieejams: *LETA* (05.02.2007). Eriņa, A., Valsts valodas centrs noformējis 64 administratīvo pārkāpumu protokolus VUGD darbiniekiem. Pieejams: *LETA* (21.12.2007).

⁷⁴ Ministru kabinets: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap?dateFrom=2007-05-21&dateTo=2008-05-20&vss&text=VSS-632&org=0&area=0&type=0> (20.05.2008).

⁷⁵ Mūrniece, I., Ārlietu ministrija iebilst pret valsts valodas stiprināšanu, pieejams: *Latvijas avīze* (16.05.2008).

⁷⁶ Mašina, L., LDDK iebilst pret ieceri papildināt to profesiju sarakstu, kurās jāzina valsts valoda, pieejams: *LETA* (16.04.2008).

⁷⁷ Saeima: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/D33298974AD82568C22574420043FFB3?OpenDocument> (20.05.2008).

ja prece nav domāta eksportam, turpmāk paredzēta administratīva atbildība arī par nespēju nodrošināt latviešu tekstu garantijās un tehniskajās pasēs. Grozījumi arī paredz administratīvu atbildību, ja marķējumā, lietošanas instrukcijās, garantijas talonos vai preču tehniskajās pasēs nav pilna un precīza tulkojuma latviešu valodā. Jaunie grozījumi par sīkiem administratīviem pārkāpumiem kā administratīvu sodu paredz brīdinājumu.

Pret šiem grozījumiem jau iebildusi Latvijas darba devēju konfederācija (LDDK), kas uzskata, ka valsts valoda jāstiprina, veicinot valodas apmācību un patriotismu, nevis palielinot administratīvos sodus par valsts valodas lietojumu publiskās iestādēs un darba vietās, valodas inspektoru skaitu, kā arī radot jaunus administratīvos šķēršļus⁷⁸.

Politiskās diskusijas

Valsts valodas pozīciju stiprināšana un nacionālo minoritāšu valodu lietošana jau vairāk nekā desmit gadus ir viens no diviem aktuālākajiem politiskās dienaskārtības jautājumiem (otrs ir pilsonība). Latviešu valodas pozīciju stiprināšana, pēc padomju periodā piedzīvotās rusifikācijas, tika atzīta par galveno prioritāti vēl pirms neatkarības atgūšanas – 1989. gadā latviešu valoda tika pasludināta par valsts valodu. Neskatoties uz to, jautājums par minoritāšu valodu - īpaši krievu valodas - lomu un atbalstu vienmēr izraisījis strīdus politiskajā debatē.

Atsevišķas valdošās koalīcijas partijas vairākkārt mēģinājušas nostiprināt valsts valodas lietošanu pašvaldībās⁷⁹, savukārt opozīcijas partijas 14 reizes, iesniedzot attiecīgus likumprojektus Saeimā, centušās panākt grozījumus Valsts valodas likumā, kas noteiktu, ka vietās, kur mazākumtautību pārstāvji dzīvo ievērojamā skaitā, saziņā ar varas iestādēm lietojama arī nacionālo minoritāšu valoda. Tomēr nebija ne mazāko izredžu, ka kāds no šiem priekšlikumiem varētu tikt pieņemts.

Viskarstākās debātes gadu garumā vienmēr izraisījis jautājums par krievu valodas juridisko statusu. Valdošās koalīcijas partijas vienmēr nelokāmi un vienbalsīgi ne vien noraidījušas jebkādus priekšlikumus par otras valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai, bet arī uztvērušas tos kā prokrievisku politisku prasību, ko inspirējusi Maskavas nostāja par minoritāšu jautājumu Baltijas valstīs. Taču 2007. gada novembrī pārsteigumu sagādāja partijas "Jaunais laiks" pārstāve Ina Druvieta, kura ir Valsts valodas komisijas locekle un vadošs sociolingvistikas speciālists ar vispārzināmu stingru nostāju latviešu valodas aizsardzības jautājumā. Viņa publiski paziņoja, ka nākotnē varētu apsvērt iespēju krievu valodai un citu minoritāšu valodām piešķirt oficiālu minoritāšu valodu statusu⁸⁰. Vismaz pagaidām ne valdošā koalīcija, ne citi politiķi nav gatavi šādam solim.

⁷⁸ Latvijas Darba devēju konfederācija: "Valsts valodu jāstiprina, veicinot valodas apmācību un patriotismu", atrodams: <http://www.lddk.lv/index.php?lang=1&p=929> (20.05.2008).

⁷⁹ Politiskā apvienība Tēvzemei un brīvībai/LNNK vairākkārt centusies panākt grozījumus likumā "Par pilsētas domes, rajona padomes, novada domes un pagasta padomes deputāta statusu", paredzot deputātiem, kas nepārvalda latviešu valodu, uz laiku anulēt pilnvaras.

⁸⁰ Eriņa, A. Druvieta: Krievu valodai nākotnē varētu piešķirt minoritātes valodas statusu, LETA (12.11.2007).

Saziņa ar valsts un pašvaldības institūcijām

Nacionālo minoritāšu pārstāvji norāda, ka, lai arī likums valsts un pašvaldību iestādēm liedz pieņemt iesniegumus citās valodās kā tikai latviešu, reālā situācija liecina, ka šāda nepieciešamība pastāv⁸¹. Galvenokārt tiek uzsvērtā nepieciešamība saziņā izmantot krievu valodu, jo, kā liecina statistika, lielākajai daļai nacionālo minoritāšu pārstāvju dzimtā valoda ir krievu valoda⁸². Lai arī laika gaitā latviešu valodas prasme ir ievērojami uzlabojusies⁸³, īpaši jauniešu vidū⁸⁴, tomēr noteiktās minoritāšu grupās, piemēram, gados vecākiem cilvēkiem, valsts valodas zināšanas joprojām nav pietiekamas⁸⁵.

Lai arī likums liedz valsts un pašvaldību institūcijām pieņemt iesniegumus un sniegt atbildes citā valodā kā tikai latviešu, izņemot īpašos likumā paredzētos gadījumos (galvenokārt neatliekamajos gadījumos), praksē daudzas pašvaldību iestādes rod iespēju apiet šos ierobežojumus un pieņemt arī rakstiskus iesniegumus krievu valodā – vai nu tulkojot dokumentus vai uzrakstot dokumenta saturu īsu izklāstu latviešu valodā, ko

⁸¹ Apaļā galda diskusijas Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), Liepājā (15.03.2007), Daugavpilī (24.08.2006), intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības priekšsēdētāju (15.02.2007), Latvijas krievu kultūras biedrības priekšsēdētāju (13.02.2007), Uzbeku kultūras biedrības priekšsēdētāju (21.02.2007), Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007).

⁸² 2000. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka 58.2% iedzīvotāju par savu dzimto valodu uzskata latviešu valodu, 39.6% - krievu valodu un 2.2% - citu valodu. Krievu valoda ir dzimtā valoda 79.1% etnisko ebreju, 72.8% baltkrievu, 67.8% ukraiņu un 57.7% poļu. Avots: Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.–2014. gadam. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/IZM_010305_Valsts_valodas_politikas_pamatnost_2005-2014.doc (13.05.2008).

⁸³ Pētījuma "Latviešu valoda: mācīšanās, attieksme, lietošana" (1996-2008) dati rāda, ka nelatviešu vidū 2008. gadā ievērojami pieaudzis latviešu valodas zināšanu pašnovērtējums: 26% apgalvo, ka viņu latviešu valodas prasme atbilst trešajai (augstākajai) kategorijai (2000. gadā – 13%, 1996. gadā – 9%); 31% uzskata, ka viņu latviešu valodas prasme atbilst 2. (vidējai) kategorijai (2000. gadā – 28%, 1996. gadā – 27%), 36% atzina, ka viņu zināšanas atbilst 1. (zemākajai) kategorijai (2000. gadā – 50%, 1996. gadā – 44%), bet 7% atzina, ka viņi latviešu valodu nezina (2000. gadā – 9%, 1996. gadā – 22%). Salīdzinot ar 1996. un 2000. gada datiem, respondenti, kuru dzimtā valoda nav latviešu, ir ievērojami pilnveidojuši savas mutvārdu un rakstveida prasmes latviešu valodā. 2008. gadā 38% aptaujāto novērtēja savas sarunu valodas prasmes kā atbilstoši 3. (augstākajai) kategorijai (2000. gadā – 20%, 1996. gadā – 14%); 31% sarunu valodas iemaņas novērtēja kā atbilstošas 2. (vidējai) kategorijai (2000. gadā – 30%; 1996. gadā – 26%); 24% uzskatīja, ka viņu sarunu valodas prasme atbilst 1. (zemākajai) kategorijai (2000. gadā – 37%, 1996. gadā – 43%), bet 6% aptaujāto atzina, ka latviešu valodu nezina (2000.gadā – 13%, 1996.gadā – 17%). Savukārt savu rakstīprasmi latviešu valodā aptaujātie novērtēja sekojoši: 30% uzskata, ka tā atbilst 3. kategorijai (2000. gadā – 19%, 1996. gadā – 13%), 33% to novērtēja kā 2. kategorijai atbilstošu (2000. gadā – 34%, 1996. gadā – 32%) un 26% uzskata, ka viņu rakstveida latviešu valodas prasme atbilst 1. kategorijai (2000. gadā – 35%, 1996. gadā – 34%). 11% atzina, ka neprot latviešu valodu (2000. gadā – 12%, 1996. gadā – 21%). Pieejams: <http://www.bszi.lv/?lang=lv&category=resurss&id=INFOVALODA> (21.05.2008).

⁸⁴ Pētījumi liecina, ka astoņu gadu laikā latviešu valodas zināšanu līmenis ir ievērojami uzlabojies vecuma grupā no 15 līdz 34 gadiem. 2008. gadā 38% aptaujāto uzskatīja, ka viņu valsts valodas zināšanas ir augstākajā līmenī (2000. gadā – 16%, 1996. gadā – 8%), 35% novērtēja savas zināšanas kā vidējas (2000. gadā – 33%, 1996. gadā – 41%), 26% uzskatīja, ka viņu zināšanas atbilst 1. (zemākajai) kategorijai (2000. gadā – 47%, 1996. gadā – 44%). 1% uzskatīja, ka viņi nepārvalda latviešu valodu (2000. gadā – 4%, 1996. gadā – 8%). Pieejams: <http://www.bszi.lv/?lang=lv&category=resurss&id=INFOVALODA> (21.05.2008).

⁸⁵ Vecuma grupā 50-74 gadi latviešu valodas zināšanas ir ievērojami uzlabojušās. 2008. gadā 28% aptaujāto apgalvoja, ka viņu latviešu valodas zināšanas atbilst 3. (augstākajai) kategorijai (2000. gadā – 11%, 1996. gadā – 9%); 23% novērtēja savas zināšanas kā vidējas (2000. gadā – 17%, 1996. gadā – 16%); 39% latviešu valodas zināšanas novērtēja kā 1. (zemākajai) kategorijai atbilstošas (2000. gadā – 53%, 1996. gadā – 34%). Tomēr, jāatzīmē, ka salīdzinoši liels skaits aptaujāto šajā vecuma grupā (10%) atzina, ka latviešu valodu nezina (2000. gadā – 19%, 1996. gadā – 41%). Pieejams: <http://www.bszi.lv/?lang=lv&category=resurss&id=INFOVALODA> (21.05.2008).

pievieno iesniegumam, vai pat pieņemot lēmumu pieņemt iesniegumu arī krievu valodā. Tomēr rakstveida atbildes tiek sniegtas tikai latviešu valodā.

Informācijas pieejamība

Mazākumtautību pārstāvji atzīst⁸⁶, ka vislielākās problēmas viņiem sagādā informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs, jo īpaši tajās, kas atbildīgas par sociālo jautājumu risināšanu. Cilvēkiem redzamās vietās netiek izvietoti ne informatīvie materiāli, ne veidlapu paraugi krievu valodā, jo saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem⁸⁷ tie izsniedzami tikai pēc pieprasījuma, kas nereti tiek interpretēts kā īpašs rakstveida pieprasījums.

Ir zināmi atsevišķi gadījumi, kad valsts un pašvaldību iestādēs ir izdoti rīkojumi par krievu valodā sagatavoto informatīvo materiālu izņemšanu no stendiem⁸⁸. Tāpat arī atsevišķas valsts institūcijas sodītas par svešvalodās izdotu bukletu un brošūru izvietojumu apmeklētājiem redzamās vietās. 2006. gada septembrī Valsts valodas centrs (VVC) Valsts Cilvēktiesību birojam (VCB) piemēroja 25 latu naudas sodu par to, ka informatīvajā stendā bija izvietoti divi informatīvi materiāli krievu valodā, bet viens - angļu valodā. Tomēr VCB šo lēmumu apstrīdēja un vērsās pie Ministru prezidenta ar ierosinājumu grozīt MK noteikumus par valodu lietošanu informācijā. Tie paredzēja iespēju VCB un Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariātam (ĪUMSILS) izdot un izplatīt uz sabiedrības informēšanu vērstus materiālus svešvalodās. Birojs uzskatīja, ka tiesības izplatīt iedzīvotājiem informāciju svešvalodās par sociālā nodrošinājuma iespējām vajadzētu piešķirt arī par šo darbības jomu atbildīgajām institūcijām⁸⁹. Tomēr Ministru kabinets nolēma, ka, negrozot noteikumus, VCB un ĪUMSILS telpās būs jāizvieto informācija mazākumtautību valodās, kas informēs, ka iedzīvotājus interesējošā informācija par iestāžu kompetencē esošajiem jautājumiem pēc konkrēta pieprasījuma var tikt sniegta tiem saprotamā valodā⁹⁰. Tieslietu ministrija norādīja, ka no valodas politikas viedokļa šobrīd nav pieļaujami grozījumi tiesību aktos, kas regulē valsts valodas lietojumu, jo šādi grozījumi deformētu valsts valodas informatīvo vidi, atvieglojot publiskas informācijas izvietojumu svešvalodās sabiedriski pieejamās vietās.

⁸⁶ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), Liepājā (15.03.2007), Daugavpilī (24.08.2006), intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības priekšsēdētāju (15.02.2007), Latvijas krievu kultūras biedrības priekšsēdētāju (13.02.2007), Uzbeku kultūras biedrības priekšsēdētāju (21.02.2007), Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007).

⁸⁷ 2005. gada 15. februāra Ministru kabineta *Noteikumi par valodu lietošanu informācijā* Nr. 130, nosaka, ka valsts un pašvaldību iestādes, tiesu un tiesu sistēmai piederīgas iestādes, valsts un pašvaldību uzņēmumi, uzņēmēj sabiedrības, kurā lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai (...) publisko informāciju svešvalodā var sniegt prospektos, biļetenos, katalogos un citos materiālos (piemēram, brošūrās, bukletos, vienlapēs), kuri atspoguļo iestāžu, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) organizāciju un pašnodarbināto personu darbību un kuru nosūta vai izsniedz fiziskajām vai juridiskajām personām pēc to pieprasījuma. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?mode=DOC&id=102667> (23.01.2008).

⁸⁸ 2006. gadā informācijas stendos klientu apkalpošanas centrā "Vienas pieturas aģentūra" bija izvietoti Rīgas pilsētas domes bukleti krievu valodā par to jauniešu tiesībām un iespējām saņemt sociālo palīdzību, kuri bija palikuši bez vecāku aprūpes. Atsaucoties uz Ministru kabineta noteikumiem par valodu lietošanu informācijā Rīgas domes Labklājības departaments izdeva rīkojumu izņemt bukletus un informatīvos materiālus no informācijas stendiem departamenta pakļautībā esošajās institūcijās. *LETA* (06.09.2006)

⁸⁹ Pieejams: <http://www.vcb.lv/default.php?open=jaunumi&this=220906.251>.

⁹⁰ Duļevska, L. (22.08.2006). Negrozīs noteikumus par valodu lietošanu informācijā. *Nacionālā ziņu aģentūra LETA*.

Valodas prasmes pārbaudes un sankcijas

Kad pēc 2006. gada vēlēšanām tika izveidota valdība, jaunais Tieslietu ministrs no nacionāli konservatīvās partijas Tēvzemei un brīvībai/LNNK, kura pārraudzībā darbojas Valsts valodas centrs (VVC), par vienu no prioritātēm pasludināja stiprināt inspektoru darbu šajā, viņaprāt, nozīmīgajā institūcijā. VVC budžets 2007. gadā tika divkāršots līdz 200 000 latiem, salīdzinot ar 105 000 latiem 2006. gadā, bet inspektoru skaits palielinājās no 12 līdz 17. Pēdējos gados ir aktivizējusies VVC darbība, kontrolējot valsts valodas lietojumu kā valsts un pašvaldību iestādēs, tā arī tirdzniecībā un citās sabiedriskās dzīves jomās. Aizvien biežāk izskan informācija par kārtējo sodīto skolas direktoru, veikala pārdevēju, apkopēju vai taksometra vadītāju. Kopumā 2007. gadā noformēti 721 administratīvo pārkāpumu protokols. No tiem 507 dažādu uzņēmumu darbinieki saņēma sodu par valsts valodas nelietošanu vajadzīgajā apjomā, pildot savus dienesta pienākumus. 184 atbildīgās amatpersonas tika sodītas par to, ka preces vai to lietošanas instrukcijas bija bez attiecīgās informācijas tulkojuma latviešu valodā. Vēl 30 cilvēki tika sodīti par citiem Valsts valodas likuma pārkāpumiem⁹¹.

2007. gada februārī un martā VVC veica pārbaudes divdesmit, galvenokārt minoritāšu skolās, lai pārliecinātos, vai skolu direktoru un skolotāju latviešu valodas prasme atbilst prasītajam augstākajam līmenim un vai skolas administrācija nav pārkāpusi likumu, pieņemot darbā skolotājus ar zemāku valsts valodas prasmes līmeni. Šī darbības aktivizācija izraisīja Izglītības un zinātnes ministrijas un Konsultatīvās padomes minoritāšu izglītības jautājumos kritiku.

No 2007. gada aprīļa līdz oktobrim VVC, Latvijas Tirdzotāju asociācija un Patērētāju tiesību aizsardzības centrs organizēja akciju "Valsts valoda veikalos", veicot valodas lietojuma pārbaudi vairāk nekā 300 tirdzniecības vietās. Kampanjas laikā tika pārbaudīts, vai visas importa preču lietošanas instrukcijas, garantijas un etiķetes ir pieejamas latviešu valodā. Tika pārbaudītas arī veikalu izkārtnes un paziņojumi. No 2007. gada aprīļa līdz augustam VVC organizēja vēl vienu kampanju, kurā aicināja iedzīvotājus sūtīt nofilmētus vai nofotografētus uzrakstus nepareizā latviešu valodā, par "labākajiem piemēriem" solot arī balvas. 2008. gada janvāra sākumā VVC aicināja iedzīvotājus nepirkt preces bez lietošanas instrukcijas latviešu valodā⁹².

Jautājums par to, vai valsts ir tiesīga iejaukties privātu komercuzņēmumu valodas lietošanā, tiek diskutēts jau gadiem ilgi. 1990-os gados valodas prasmes prasības tika aktīvi apspriestas arī ar Augsto komisāru nacionālo minoritāšu jautājumos. Valsts šādu iejaukšanos parasti pamato ar patērētāju tiesībām, jo tās ir leģitīms valsts regulējuma pamats. Jautājums atkal aktualizējies kopš pievienošanās Eiropas Savienībai. Aizraušānās ar administratīvām un soda metodēm, kas, šķiet, nāk līdz no padomju laikiem, pēdējā laikā nemazinās. Gluži pretēji, VVC inspicēšanas kampanjas kļuvas aktīvākas.

⁹¹ Eriņa, A., Pērn par Valsts valodas likuma pārkāpumiem administratīvi sodīts 721 darbinieks. *LETA* (08.01.2008).

⁹² Eriņa, Aija, Valsts valodas centrs aicina nepirkt importa preces bez lietošanas instrukcijas valsts valodā. *LETA* (09.01.2008).

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kuri piedalījās LCC organizētajos semināros, ieteica atsaukt deklarāciju, ko Latvija pieņēma, ratificējot Konvenciju, kā arī atļaut saziņu ar administratīvajām iestādēm krievu valodā, tai skaitā rakstveidā, īpaši teritorijās, kur minoritātes veido ievērojamu iedzīvotāju daļu. Šie pārstāvji arī uzsvēra, ka valsts un pašvaldību iestādēm būtu jānodrošina pieeja informācijai krievu valodā (piemēram, izliekot publiski pieejamās vietās veidlapu paraugus, informāciju kā aizpildīt veidlapas, bukletus un citus informatīvus materiālus)⁹³.

Minoritāšu pārstāvji norādīja, ka vislielākās problēmas saziņā ar valsts un pašvaldību iestādēm ir gados vecākiem cilvēkiem gan nepietiekamo latviešu valodas zināšanu, gan psiholoģisko barjeru dēļ – viņi kautrējas runāt sliktā latviešu valodā, kā arī saskaras ar ierēdņu noraidošo attieksmi, nevēlēšanos palīdzēt vai atbildēt krieviski⁹⁴.

LCC organizētajos semināros minoritāšu pārstāvji pauda viedokli, ka valsts un pašvaldību institūcijām jānodrošina bezmaksas tulka pakalpojumi, tomēr uzsvēra, ka tas neatrisinās problēmu, jo atbildes tiek sniegtas latviešu valodā, bet gadījumos, kad ir pieejams tulkojums, tas ir iespējams tikai dokumenta mutvārdu skaidrojuma formā⁹⁵.

Gan intervijās, gan semināros mazākumtautību pārstāvji norādījuši uz vairākām problēmām, kas saistītas ar minoritāšu valodu izmantošanu dažāda rakstura informācijā: piemēram, ne visiem medikamentiem pievienotas anotācijas vai lietošanas instrukcijas krievu valodā vai arī sīkās drukas dēļ tās ir grūti salasāmas; veikalos precēm tiek aizlīmēti uzraksti krievu valodā, virsū uzlīmējot informāciju latviešu valodā⁹⁶. Nacionālās minoritātes ne tikai norāda, ka tādējādi viņiem tiek liegta iespēja saņemt svarīgu informāciju dzimtajā valodā, bet arī uzskata šādu rīcību par aizvainojošu⁹⁷.

11.pants

- 1. Puses apņemas atzīt, ka jebkura persona, kura pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga izmantot savu uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu minoritātes valodā un ir tiesīga uz tā oficiālu atzišanu saskaņā ar juridisko sistēmu nosacījumiem.***
- 2. Puses apņemas atzīt, ka jebkura persona, kura pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās.***

⁹³ Apaļā galda diskusijas Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), Liepājā (15.03.2007), Daugavpilī (24.08.2006), intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības priekšsēdētāju (15.02.2007), Latvijas krievu kultūras biedrības priekšsēdētāju (13.02.2007), Uzbeku kultūras biedrības priekšsēdētāju (21.02.2007), Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007).

⁹⁴ Apaļā galda diskusijas Jelgavā (19.02.2007.), Ventspilī (13.03.2007.), Liepājā (15.03.2007.), Daugavpilī (24.08.2006), intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības priekšsēdētāju (15.02.2007.), Latvijas krievu kultūras biedrības priekšsēdētāju (13.02.2007.), Uzbeku kultūras biedrības priekšsēdētāju (21.02.2007.), Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007.)

⁹⁵ Apaļā galda diskusijas Jelgavā (19.02.2007.), Daugavpilī (24.08.2006), Ventspilī (13.03.2007.), Liepājā (15.03.2007.)

⁹⁶ Visticamāk tā ir vēlme formāli izpildīt minētās prasības par valsts valodas lietojumu, nevis vēlēšanās izcināt krievu tekstus.

⁹⁷ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007.).

3. *Puses apņemas savu tiesību sistēmu un, ja nepieciešams, starpvalstu līgumu ietvaros, un, ņemot vērā savus specifiskos apstākļus, izvietot sabiedrības informācijai tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskos apzīmējumus arī minoritātes valodā teritorijā, kuru lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālās minoritātes, ja ir pietiekams pieprasījums izvietot šādas norādes.*

Personvārdu atveide

Latvijas normatīvie akti nosaka⁹⁸, ka personvārdus atveido saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām. Personas pasē (4.lpp.) vai dzimšanas apliecībā pēc personas lūguma var ierakstīt personas dzimtas uzvārda vēsturisko formu vai citas valodas personvārda oriģinālformu latīnalfabētiskajā transliterācijā. Citvalodu vārdi tiek atveidoti latviski (izteikti ar latviešu valodas skaņām un burtiem) iespējami tuvu to izrunai un saskaņā ar latviešu valodas gramatikas noteikumiem, piemērojot dzimtei atbilstošu galotni.

Mazākumtautību pārstāvjus neapmierina, ka uzvārdiem tiek pievienotas vīriešu un sieviešu dzimtas galotnes, kā arī dubulto burtu vietā personvārdos tiek atstāts viens burts (piemēram, Russkih – Ruskihs, Griņ – Griņa, Raffi – Rafi). Lai arī pastāv iespēja ierakstīt personas vārdu oriģinālformā pases 4. lappusē, šī iespēja tiek izmantota reti, visbiežāk tāpēc, ka cilvēki par to nav pietiekami informēti⁹⁹.

Līdz šim bijuši vairāki gadījumi, kad Latvijas tiesās (tai skaitā Satversmes tiesā), kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā (ECT) apstrīdētas likuma normas, kas nosaka personvārdu latviskošanu. Prasību pamatā bijusi gan burtu izmaiņa (piem., Mentzen – Mencena, Russkih - Ruskihs), gan latviešu valodai raksturīgo sieviešu vai vīriešu dzimtas galotņu pievienošana (Kuharec – Kuhareca, Pankratov – Pankratovs, Raihman – Raihmans), uzsverot, ka vārdu un uzvārdu latviskošana neatbilst etniskajai identitātei un ir pretrunā Satversmes 91. pantam (diskriminācijas aizliegums) un 114. pantam (mazākumtautību valodas, etniskās un kultūras savdabības aizsardzība).

Visas prasības gan Latvijas tiesās, gan ECT līdz šim noraidītas. Satversmes tiesa gan atzina, ka “noteikums par citvalodas personvārda (uzvārda) atveidi saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un tā rakstību, pamatojoties uz latviešu valodas normām, Latvijas izsniegtajās pasēs ir uzskatāms par privātās dzīves ierobežojumu”, tomēr uzskatīja, ka šis ierobežojums sasniedz leģitīmu mērķi, “lai aizsargātu citu Latvijas iedzīvotāju tiesības brīvi lietot latviešu valodu visā Latvijas teritorijā un lai aizsargātu demokrātisko iekārtu valstī”¹⁰⁰. ECT savos spriedumos¹⁰¹ norādījusi, ka latviskoto uzvārdu (Mencena, Kuhareca) lietošana nav kavējusi izmantot iesniedzējām visas politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības, ieskaitot tiesības atstāt Latviju un tiesības tajā atgriezties. Lai arī ECT ir atzinusi,

⁹⁸ *Valsts valodas likums* (19. pants), *Personu apliecinošu dokumentu likums* un Ministru kabineta noteikumi Nr. 114 *Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju*.

⁹⁹ Intervija ar Jēkabpils Krievu biedrības “Rodņik”(14.03.2007), telefonintervija ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Pasu daļas pārstāvi (02.05.2007).

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2001-04-0103 <http://www.satv.tiesa.gov.lv>.

¹⁰¹ “Juta Mentzen alias Mencena pret Latviju” <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=182>; “Lidija Kuharec alias Kuhareca pret Latviju” <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=183>.

ka katra valsts ir tiesīga pieņemt noteikumus par savas oficiālās valodas lietošanu personu apliecinošos un citos oficiālos dokumentos, tomēr jautājums par personvārdu atveidi nacionālās minoritātes valodā Latvijā nav atrisināts un paliek aktuāls – 2007. gadā ir iesniegta jauna sūdzība ECT (Ruslan Pankratov) un ANO Cilvēktiesību komitejā (Leonid Raihman).

Nacionālo minoritāšu viedoklis

LCC organizētajos semināros un intervijās nacionālo minoritāšu pārstāvji norādīja, ka personvārda atveide ir cieši saistīta ar identitātes jautājumu: vārdu un uzvārdu latviskošanas rezultātā pilnībā vai daļēji tiek zaudēta tā oriģinālā forma un pārveidotais personvārds neatbilst cilvēka etniskajai identitātei¹⁰². Līdz ar to ne vienmēr pasē rakstītais personvārds saskan ar dzimšanas apliecības vai citu personas dokumentu (piem., ārvalstīs izdotu laulības apliecību, vadītāja apliecību, izglītību apliecinošo diplomu) datiem, kas var radīt problēmas, piemēram, kārtojot vīzas vai mantojuma jautājumus etniskajā dzimtenē¹⁰³. Mazākumtautību pārstāvji norāda, ka vārda un uzvārda oriģinālformai būtu jāatrodas pasēs galvenajā lapā līdzās latviskotajiem personvārdiem.

Topogrāfiskie apzīmējumi

Ratificējot Konvenciju, Latvija deklarēja, ka Konvencijas 11. panta trešo daļu (topogrāfisko zīmju izvietošana minoritāšu valodās) tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu. LR normatīvie akti¹⁰⁴ nosaka, ka "Latvijas Republikā vietu nosaukumi veidojami un lietotajami valsts valodā". Vienīgais izņēmums noteikts Lībiešu krasta teritorijā, kur vietu nosaukumus var veidot un lietot arī lībiešu valodā.

Vietvārdu un ielu nosaukumu izvietošana nacionālo minoritāšu valodās bija viens no strīdīgākajiem jautājumiem, ratificējot Konvenciju, kas vēsturisko apstākļu dēļ jo īpaši emocionāli tika uztverta latviešu vidū. Tomēr, kā liecina intervijas ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, jautājums šobrīd nav aktuāls un topogrāfisko apzīmējumu izvietošana minoritātes valodās iespējams būtu aktuāla tikai Latgalē, kur vēsturiski dzīvo liels skaits krievu un poļu¹⁰⁵.

¹⁰² Šāds viedoklis izskanēja lielākajā daļā interviju un visos reģionālajos semināros, kas, gatavojot ziņojumu, tika rīkoti 2006. un 2007. gadā. Interviju un semināru sarakstu skatīt pielikumā. Latvijā ir nodibināta biedrība "Atgūsim savus vārdus", kuras mērķis ir aizstāvēt nacionālo minoritāšu tiesības lietot savus vārdus un uzvārdus dzimtajā valodā.

¹⁰³ Intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības pārstāvi (15.02.2007.), Latvijas krievu kultūras biedrības un Vecticībnieku biedrības pārstāvi (13.02.2007), reģionālais seminārs Ventspilī (13.03.2007.) un Liepājā (15.03.2007.)

¹⁰⁴ Valsts valodas likums (18., 21. pants) un MK noteikumi Nr. 294 *Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu.*

¹⁰⁵ Šāds viedoklis izskanēja visās intervijās un reģionālajos semināros, kas, gatavojot ziņojumu, tika rīkoti 2006. un 2007. gadā. Interviju un semināru sarakstu skatīt pielikumā.

12. pants

1. *Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt pasākumus izglītības un zinātnes jomās, lai veicinātu nacionālo minoritāšu un vairākuma kultūras, vēstures, valodas un reliģijas zināšanu apguvi.*
2. *Šādā kontekstā Puses apņemas cita starpā nodrošināt atbilstošas iespējas skolotāju apmācībai un pieejai mācību līdzekļiem un sekmēt kontaktu dibināšanu starp dažādu kopienu audzēkņiem un skolotājiem.*
3. *Puses apņemas nodrošināt vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību visos līmeņos personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm.*

Starpkultūru izglītība

Neskatoties uz to, ka Latvijas skolu skolēnu sadalījums pēc etniskā sastāva ir ļoti daudzveidīgs, valstī nepastāv konsekventa politika, kuras mērķis būtu dažādības integrācija un starpkultūru kompetences veicināšana visā valsts izglītības sistēmā (gan skolās ar latviešu mācību valodu, gan skolās, kas īsteno minoritāšu izglītības programmas). Latvijā nav izstrādāti multikulturālās izglītības standarti, lai gan starpkultūru izglītības un dažādības aspekts iekļauts atsevišķu priekšmetu standartos. Vispārējā mācību saturā nepietiekami iekļauta informācija par valstī dzīvojošajām minoritātēm, to vēsturi, kultūru, valodu, tradīcijām un reliģiju¹⁰⁶.

Gan pētījumi, gan atsevišķi eksperti norāda, ka skolās trūkst mācību materiālu, kuros atspoguļota Latvijas etniskā, reliģiskā vai valodas daudzveidība. Mācību grāmatas gan latviešu, gan krievu valodā reproducē etniskās nošķirtības modeli un, izņemot krievus, pārējās Latvijas mazākumtautības mācību materiālos tikpat kā nav pieminētas¹⁰⁷. Mazākumtautības galvenokārt minētas nodaļās, kas tieši saistītas ar specifiskām mazākumtautību tēmām, un nav minētas mācību grāmatu citās nodaļās. Mācību materiālos praktiski neparādās informācija par jaunienācējiem, bet migrācijas jautājumi skatīti tikai negatīvā aspektā – kā potenciāls etnisku konfliktu avots¹⁰⁸.

Starpkultūru izglītības prasmju apguve skolotājiem Latvijā nav obligāta. Skolotājiem ir pieejami kursi, kuros var padziļināt zināšanas par bilingvālās izglītības metodēm, izglītības saturu un integrētu valodu mācīšanu, pasniedzot latviešu valodu kā otru valodu, par multikulturālismu un starpkultūru izglītību. Tomēr šie kursi pārsvarā tiek piedāvāti minoritāšu skolu skolotājiem¹⁰⁹, taču latviešu skolu pedagogi maz interesējas par šiem kursiem. Pētījuma dati liecina, ka 80.6% latviešu skolu skolotāju nekad nav mācījušies pasniegt latviešu valodu kā otru valodu. 78.8% skolotāju nav apmeklējuši nekādus

¹⁰⁶ Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (2004), *Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās*. Pieejams: http://www.humanrights.org.lv/upload_file/Diversity%20in%20textbooks.pdf; Golubeva, M. (2006) *Dažādības integrācija valsts vispārējās izglītības sistēmā*, pieejams: www.politika.lv/index.php?id=6132 (21.01.2008).

¹⁰⁷ *Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās*. Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs: Rīga, 2004, 80. lpp. Pieejams: http://www.humanrights.org.lv/upload_Diversity%20in%20textbooks.pdf (21.01.2008).

¹⁰⁸ *Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās*. Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs: Rīga, 2004, 79. lpp. Pieejams: http://www.humanrights.org.lv/upload_Diversity%20in%20textbooks.pdf (21.01.2008).

¹⁰⁹ Turpat.

starpkultūru vai bilingvālās izglītības kursus¹¹⁰. Pētījums "Skolotāju tolerances barometrs" rāda, ka vairākums skolotāju uzskata, ka viņiem nav nepieciešamas papildu zināšanas par starpkultūru izglītību vai iecietības veicināšanas metodēm. Tikai 22% aptaujāto skolotāju atzīst tālākizglītības kursu nepieciešamību (ko organizē Izglītības ministrijas Izglītības satura un eksaminācijas centrs), lai varētu labāk izprast toleranci un daudzveidību. 31.5% skolotāju uzskata, ka šādi kursi nav būtiski¹¹¹.

Nacionālās identitātes saglabāšana

Sākot ar 2005. gadu, skolās, kas īsteno mazākumtautību programmas, fakultatīvajām nodarbībām nedēļā paredzētas 2 līdz 4 stundas¹¹². Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr. 1027¹¹³ un Pamatizglītības programmu paraugu projektam 2007./2008. mācību gadam¹¹⁴, fakultatīvās nodarbības ieteicams izmantot mazākumtautību valodu apguvei, kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri saistīti ar attiecīgās etniskās kultūras izziņāšanu.

Izglītības satura un eksaminācijas centra (ISEC) apkopotie dati rāda, ka 97 no 148 skolām, kas īsteno mazākumtautību programmas, tiek nodrošināta iespēja apgūt mazākumtautību valodas fakultatīvajās nodarbībās. Tomēr tie nedod iespēju noteikt, kādu nacionālo minoritāšu skolēniem, izņemot krievus, šī iespēja ir nodrošināta¹¹⁵. Lai arī pieejamā informācija liecina, ka fakultatīvās nodarbības galvenokārt tiek izmantotas skolēnu krievu valodas un svešvalodas pilnveidošanai, galvenā problēma, kas kavē valodas un ar identitāti saistītu priekšmetu apguvi citu nacionālo minoritāšu valodās, ir kvalificētu pedagogu trūkums.

Lai arī ar katru gadu pieaug to mazākumtautību skolēnu skaits, kas mācās skolās ar latviešu mācību valodu¹¹⁶, pamatzglītības programmu paraugs nosaka, ka šajās skolās fakultatīvās nodarbības ieteicams izmantot latviešu valodas prasmju pilnveidei skolēniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Līdz ar to skolās ar latviešu mācību valodu mazākumtautību skolēnu identitātes veicināšanai un dzimtās valodas apguvei īpaša uzmanība netiek pievērsta.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Latvijā sāka darboties vairākas nacionālo minoritāšu svētdienas skolas, kuru izveide un darbība sevišķi nozīmīga skaitliski mazajām nacionālajām minoritātēm. Svētdienas skolas pēc nacionālo kultūras biedrību iniciatīvas izveidotas armēņiem, azerbaidžāņiem, gruzīņiem, grieķiem, ebrejiem, uzbekiem, baltkrievi, u.c. mazākumtautībām. Precīzs svētdienas skolu skaits nav

¹¹⁰ Providus, *Daudzveidība ienāk latviešu skolās. Mazākumtautību bērnu integrācija latviešu skolu vidusskolu klasēs*, 16. lpp. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=14838> (12.10.2007)

¹¹¹ Austers, I., Golubeva, M., Strode, I. (2007) "Skolotāju tolerances barometrs", pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=14838> (25.01.2008).

¹¹² Līdz 2005. gadam fakultatīvajām nodarbībām bija paredzētas 1 līdz 2 stundas nedēļā. Fakultatīvo stundu skaits attiecas uz pamatskolas klasēm (1. – 9. klase). Avots: intervija ar ISEC mazākumtautību izglītības satura speciālisti (2007. gada septembris).

¹¹³ 2006. gada 19. decembra MK noteikumi Nr. 1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatzglītībā un pamatzglītības mācību priekšmetu standartiem".

¹¹⁴ Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/vispareja-izglitiba/pamatizglitiba/programmas.html> (09.10.2007).

¹¹⁵ Izglītības satura un eksaminācijas centra sniegtā informācija (21.06.2007).

¹¹⁶ Avots: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/2005.html> (06.10.2007).

zināms, jo neviena valsts institūcija nav atbildīga par šādas informācijas apkopošanu un to darbības uzraudzību.

Skolu slēgšana

Gan demogrāfisko izmaiņu (emigrācija, zemais dzimstības līmenis), gan vecāku izvēles rezultātā (aizvien lielāks skaits vecāku izvēlas savus bērnus sūtīt skolās ar latviešu mācībvalodu), pēdējos gados turpina samazināties skolēnu skaits skolās ar krievu mācībvalodu. Tā kā minimālais noteiktais izglītojamo skaits skolās ar latviešu un krievu mācībvalodu neatšķiras¹¹⁷, skolas ar krievu mācībvalodu ir vairāk pakļautas slēgšanas riskam¹¹⁸. Normatīvie akti nenosaka, ka pašvaldībām pēc mazākumtautību vecāku pieprasījuma, būtu jāizveido vai jā saglabā mazākumtautību skolas/klases (piemēram, gadījumos, kad izglītojamo skaits ir mazāks, kā noteikts MK noteikumos).

2008.gada 14.aprīlī Ministru kabineta Komiteja atbalstīja likumprojektu "Augstākās izglītības likums", kurš ierobežo iespējas Latvijas augstākajās mācību iestādēs pasniegt svešvalodās¹¹⁹. Grozījumi paredz, ka augstākās izglītības programmas īsteno latviešu valodā. Augstākās izglītības īstenošana citās valodās iespējama tad, ja īsteno augstākās izglītības programmas, kuras ir izstrādātas īstenošanai ārvalstīs vai ārvalstu studentiem un/vai kuras īsteno kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām¹²⁰. Atsevišķi eksperti, politiskās partijas un privāto augstskolu pārstāvji kritizēja likumprojektu, norādot, ka tā ir nepieņemama iekļaušanās privātā uzņēmuma lietās un ka šādi tiekot pārkāptas studentu tiesības izvēlēties mācību valodu¹²¹. Viņi uzsvēra, ka šāds aizliegums liegs lielam skaitam Latvijas iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda ir krievu, studēt savā dzimtajā valodā.

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kuri piedalījās LCC organizētajos semināros, atzina, ka skolu skaits, kas piedāvā apgūt ar nacionālo identitāti saistītus priekšmetus citas nacionālās minoritātes skolēniem (ne krievi), ir neliels. Vecāki ne vienmēr ir informēti par tiesībām lūgt skolai nodrošināt ar identitāti saistītu priekšmetu fakultatīvu apguvi, savukārt skolu direktori norāda, ka vecāki neizrāda interesi par šādu iespēju¹²². Atsevišķi

¹¹⁷ Ministru kabineta 27.09.2005. Noteikumi par minimālo un maksimālo izglītojamo skaitu valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādes klasēs pirmsskolas izglītības iestādes grupās, speciālajās izglītības iestādēs un sociālās un pedagoģiskās korekcijas klasēs. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=118006>.

¹¹⁸ Ja 1998./1999. mācību gadā Latvijā darbojās 195 skolas ar krievu mācību valodu, tad 2007./2008. mācību gadā šis skaits saruka līdz 141 (par 54 skolām mazāk); 4 no 26 rajoniem izglītība minoritāšu valodā vispār nav pieejama. Skatīt: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/lzglitiba/Vispareja_izglitiba/Statistika/2007/skolu_sk_07.xls (14.05.2008). 2006./2007. mācību gadā 5 rajonos nebija pirmo klašu ar minoritāšu mācību valodu, 8 rajonos, neskatoties uz nepietiekamo potenciālo skolēnu skaitu, eksistē tikai viena pirmā klase minoritātes valodā, 11 rajonos nav 10. klašu krievu valodā. Pieejams: www.izm.gov.lv (27.10.2007).

¹¹⁹ Ministru kabinets: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30258976&mode=mkk&date=2008-04-14> (20.05.2008).

¹²⁰ 6. panta 3. punkta 4. apakšpunkts pieļauj divas alternatīvas: "un" un "vai". Svarīgi ir, kura no šīm alternatīvām tiks pieņemta, bet tas ir atkarīgs no valdošo partiju vienošanās. IZM informācija 20.05.2008.

¹²¹ Элкин А., Частные вузы - только на латышском! Вести сегодня, 14.04.2008. Глухих А., Запрет на образование – открытая дискриминация. Телеграф, 20.05.2008. Александрова Ю., Кому нужен такой закон о вузах? Вести сегодня, 17.04.2008.

¹²² Informācija, kas iegūta projekta "Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikā" (2006. gada 1. februāris - 17. aprīlis) ietvaros. Intervija ar Latvijas krievu kultūras biedrības pārstāvi (13.02.2007), Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" pārstāvi (14.03.2007), Latvijas armēņu biedrības LAO pārstāvi (16.03.2007).

nacionālo minoritāšu pārstāvji norādīja, ka, neskatoties uz mēģinājumiem piedāvāt fakultatīvus kursus, pēc tiem nav bijis pieprasījuma¹²³.

Atsevišķi mazākumtautību pārstāvji norādīja uz nepietiekamo valsts un pašvaldības atbalstu svētdienas skolu darbības nodrošināšanai (t.sk. mācību līdzekļu iegādei)¹²⁴ un uzsvēra, ka svētdienas skolas nav alternatīva izglītības nodrošināšanai dzimtajā valodā, ko var sniegt tikai vispārējās izglītības iestādes¹²⁵.

Atsevišķi mazākumtautību pārstāvji pauda viedokli, ka, nodrošinot iespēju pašvaldībām pietiekama pieprasījuma gadījumā dibināt vai uzturēt mazākumtautību skolas vai klases, tiktu nostiprinātas garantijas iespējai iegūt izglītību nacionālo minoritāšu valodās¹²⁶.

14. pants

- 1. Puses apņemas atzīt, ka jebkura persona, kura pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga apgūt savas minoritātes valodu.*
- 2. Valstu izglītības sistēmu ietvaros Puses apņemas, ja ir pietiekams pieprasījums, nodrošināt savu iespēju robežās, ka personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, ir pienācīgas iespējas apgūt minoritātes valodu vai iegūt izglītību šajā valodā tajā teritorijā, kuru vēsturiski vai lielā skaitā apdzīvo nacionālo minoritāšu personas.*
- 3. Šī panta 2.punkts tiek īstenots, nekaitējot oficiālās valodas apguvei vai izglītības iegūšanai šajā valodā.*

Statistikas dati par līdzdalību un izglītības kvalitāti

2007./2008. mācību gadā Latvijā bija 722 skolas ar latviešu mācību valodu, 141 skola – ar krievu mācību valodu (bilingvālas mācību programmas ietvaros) un 88 skolās bija divas plūsmas (viena latviešu plūsma, otra krievu plūsma ar bilingvālu mācību programmu)¹²⁷. Piecās skolās mācības daļēji notiek poļu valodā, vienā – ukraiņu valodā un vienā – baltkrievu valodā. Vienā igauņu, vienā lietuviešu un divās ebreju skolās nacionālās minoritātes valodā tiek mācīti atsevišķi priekšmeti.

2007./2008. mācību gadā 73.37% skolēnu mācījās vispārizglītojošās pilna laika skolās ar latviešu mācību valodu, 26.06% - skolās ar krievu mācību valodu un 0.57% - skolās ar citu mācību valodu¹²⁸. Katru gadu turpina pieaugt minoritāšu skolēnu īpatsvars skolās ar latviešu mācību valodu – 17.07% skolēnu skolās ar latviešu mācību valodu ir minoritāšu pārstāvji vai arī nav norādījuši savu tautību.

¹²³ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), Liepājā (15.03.2007).

¹²⁴ Intervija ar Uzbeku biedrības pārstāvi (21.02.2007), Latvijas armēņu biedrības LAO pārstāvi (16.03.2007).

¹²⁵ Intervija ar Latvijas ukraiņu biedrības pārstāvi (15.02.2007).

¹²⁶ Apaļā galda diskusijas Daugavpilī (24.08.2006), Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007) un Liepājā (15.03.2007). Intervijas ar LAŠOR (08.02.2007), Latvijas Krievu kultūras biedrības (13.02.2007), Jēkabpils Krievu biedrības "Rodņik" (14.03.2007) pārstāvjiem.

¹²⁷ IZM (2008), statistikas dati pieejami <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/2007.html> (25.01.2008).

¹²⁸ IZM sniegtā informācija (09.01.2008).

Latvijā nepastāv oficiāli vai neoficiāli datu apkopošanas mehānismi, kas sniegtu regulārus un salīdzināmus datus par izglītības kvalitāti, skolu apmeklētību vai skolēnu atbirumu pēc skolēnu tautības. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas informāciju dati par izglītības kvalitāti, apmeklētību vai skolu beigušo skaitu netiek vākti vai apstrādāti, dalot tos pēc skolēnu tautības¹²⁹.

Izglītības reforma

Būtiskākais jautājums nacionālo minoritāšu izglītības kontekstā Latvijā ir mazākumtautību vidējās izglītības reforma un tās izvērtējums. Saskaņā ar Izglītības likuma pārejas noteikumiem, 2004. gada 1. septembrī, vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, sāka īstenot izglītības programmu ar palielinātu latviešu valodas īpatsvaru. Praksē tas nozīmē, ka vismaz 60% priekšmetu jāpasniedz latviešu valodā, bet 40% - mazākumtautību valodā. Tomēr pieejamā informācija liecina, ka skolas mācībvalodu proporcijas stingri neievēro, un priekšmeti, kurus paredzēts pasniegt latviešu valodā, nereti tiek mācīti bilingvāli, pielāgojoties skolēnu vajadzībām un viņu latviešu valodas prasmes līmenim.

Galvenais "klupšanas akmens" bija nevis reformas būtība – noteiktā valodas proporcija joprojām pieļauj būtisku mācību priekšmetu daļu pasniegt minoritāšu valodās -, bet gan neveiksmīgs politiskais process reformas izstrādē un ieviešanā. Reformas mērķis netika skaidri formulēts un pietiekami izskaidrots mērķauditorijai. Tā vietā tika formulēti vairāki atšķirīgi mērķi, sākot no mazākumtautību skolēnu konkurētspējas paaugstināšanai, līdz prasībai visiem skolas beidzējiem zināt latviešu valodu, integrēties sabiedrībā un citiem¹³⁰. Reformai un tās īstenošanai trūka gan politiskā vadība, gan politiskā atbildība no valsts puses: tās ieviešana netika ne pienācīgi sagatavota, ne atbalstīta. Tāpat netika veikts uz objektīviem kritērijiem balstīts monitorings, kas dotu iespēju izvērtēt reformas ietekmi uz skolām un izglītības kvalitāti. Mazākumtautību skolu skolotāji, skolēni un viņu vecāki netika pārliecināti par to, ka reformas rezultātā izglītības kvalitāte nepazemināsies. Taču par būtiskāko negatīvo iezīmi jāuzskata tas, ka izglītības reformas izstrāde un tās mērķu noteikšana būtībā noritēja bez minoritāšu pārstāvju tiešas un efektīvas līdzdalības¹³¹.

Līdzās izglītības kvalitātei, citi visbiežāk diskutētie jautājumi izglītības reformas kontekstā bija skolotāju apmācība un viņu latviešu valodas zināšanas, kā arī mācību līdzekļu un metodisko materiālu trūkums.

Tas viss 2003. un 2004. gadā izraisīja līdz šim nepieredzētu protestu akciju virkni un politisko spriedzi. Protestu laikā izskanēja bažas, ka tikšot likvidētas krievu skolas, un tika izvirzītas prasības pēc brīvas mācību valodas izvēles skolās. Lai arī ministrijas pārstāvji organizēja diskusijas ar skolu direktoriem, daudzi skolēni, viņu vecāki un pat skolotāji bija slikti informēti par reformu¹³².

¹²⁹ IZM sniegtā informācija (27.09.2007).

¹³⁰ Brands Kehre, I., Pūce, I. (2005) *Nācija un identitāte*, pārskatā Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings (Rozenvalds, red.), pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=3373> (23.01.2008).

¹³¹ Brands Kehre, I., Pūce, I. (2005) *Nācija un identitāte*, pārskatā Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings (Rozenvalds, red.), pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=3373> (23.01.2008).

¹³² Pētījums "Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikā"(2006). Pieejams: www.dialogi.lv (21.05.2007).

Atsevišķi mazākumtautību pārstāvji norāda, ka līdz ar izglītības reformas uzsākšanu 2004. gadā mazākumtautību izglītība vairs netiek uzskatīta ne par IZM, ne par sabiedrības integrācijas prioritāti¹³³. IZM pārstāvji ir paiduši viedokli, ka izglītības jautājumi jārisina kopējās sistēmas ietvaros, neizvirzot atsevišķus jautājumus mazākumtautību izglītības jomā¹³⁴.

Izglītības kvalitātes izvērtēšana

Mazākumtautību izglītības īstenošanu skolās pārrauga Izglītības valsts inspekcija¹³⁵, tomēr, kā atzīst tās pārstāvji, šie pārbaudes mehānismi nav pietiekami labi izstrādāti¹³⁶. Arī Satversmes tiesa atzinusi, ka pašreizējais izglītības un izglītības procesa kontroles mehānisms nav pietiekoši efektīvs un to nepieciešams pilnveidot¹³⁷. Lai novērtētu vispārējās izglītības kvalitāti un ieviestu vienotas izglītības kvalitātes vērtēšanas sistēmu valstī, 2005. gadā tika izveidota Vispārējās izglītības kvalitātes novērtēšanas valsts aģentūra (VIKNVA)¹³⁸. Tomēr līdz šim aģentūra galvenokārt nodarbojusies ar skolu akreditāciju, norādot, ka datu apkopošana par dažādiem izglītības rādītājiem ir IZM Vispārējā izglītības departamenta un Izglītības satura un eksaminācijas centra (ISEC) pārziņā¹³⁹. IZM Vispārējās izglītības departamentā līdz šim nav izvērtēta izglītības reformas ietekme uz izglītības kvalitāti, uzsverot, ka izglītības kvalitātes kontrole ir VIKNVA kompetencē. Savukārt ISEC apkopo datus par skolēnu mācību sasniegumiem valsts pārbaudes darbos. Tas liecina, ka pašā IZM nav skaidrības par tās dažādo institūciju atbildību izglītības kvalitātes izvērtēšanā.

Lai arī Satversmes tiesa savā 2005. gada 13. maija spriedumā¹⁴⁰ atzina, ka kopš 1996./1997. mācību gada nav veikti sistemātiski pētījumi par minoritāšu izglītības kvalitātes izmaiņām, IZM nav veikusi sistemātisku datu (tai skaitā statistikas un monitoringa datu) analīzi, kas ļautu spriest par reformas ietekmi uz izglītības kvalitāti un mācību sasniegumiem reformai pakļautajās skolās.

Vienīgie pieejamie dati par mācību sasniegumiem ir ISEC apkopotais salīdzinājums par centralizēto eksāmenu rezultātiem vidusskolās ar latviešu un krievu mācību valodu. Tomēr šī informācija ir nepietiekama, lai varētu izanalizēt reformas ietekmi uz izglītības kvalitāti. Saskaņā ar ISEC datiem vidējā centralizēto eksāmenu atzīme fizikā, ķīmijā un matemātikā skolās ar krievu mācību valodu ir nedaudz augstāka nekā skolās ar latviešu mācību valodu. Rezultāti bioloģijā, vēsturē un angļu valodā ir mazliet zemāki¹⁴¹. ISEC ir

¹³³ Intervija ar LAŠOR pārstāvi (08.02.2007.), Latvijas krievu kultūras biedrības pārstāvi (13.02.2007.).

¹³⁴ Brands Kehre, I. *Nācija un identitāte*, pārskatā Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings 2005 – 2007, apgāds "Zinātne", 2007.

¹³⁵ Izglītības valsts inspekcija kontrolē skolu darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām, t.sk. mazākumtautību izglītības jautājumus. *Izglītības valsts inspekcijas nolikums*. Spēkā kopš 31.07.2004. Pieejams: www.ivi.gov.lv.

¹³⁶ Nestere L., *Mazākumtautību izglītības reformas pretinieki – vecāki*, Neatkarīgā Rīta Avīze, 19.06.2006.

¹³⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas lēmums lietā Nr. 2004-18-0106 2005. gada 13. maijā. Pieejams: [http://www.satv.tiesas.gov.lv/LV/Spriedumi/18-0106\(04\).htm](http://www.satv.tiesas.gov.lv/LV/Spriedumi/18-0106(04).htm).

¹³⁸ *Vispārējās izglītības kvalitātes novērtēšanas valsts aģentūras nolikums*. 2005. gada 16. augusts Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=114708&mode=DOC>.

¹³⁹ Sarakste ar VIKNVA direktori, Rīga, 2006. gada 22. septembris.

¹⁴⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106 Pieejams: [http://www.satv.tiesas.gov.lv/LV/Spriedumi/18-0106\(04\).htm](http://www.satv.tiesas.gov.lv/LV/Spriedumi/18-0106(04).htm)

¹⁴¹ *Centralizēto eksāmenu rezultāti etnisko minoritāšu skolās*, ISEC: <http://www.isec.gov.lv/eksameni/info.shtml#0110> (02.10.2007.).

secinājis, ka vispārējie eksāmenu rezultāti skolās ar krievu mācību valodu un latviešu skolās ir pamatā līdzīgi un ka izmaiņas minoritāšu izglītības programmās attiecībā uz mācību valodu un valsts eksāmeniem nav būtiski ietekmējušas mācību sasniegumus. Tāpat ISEC secināja, ka valoda, kādā skolēns atbild eksāmenos, eksāmenu rezultātus būtiski neietekmē¹⁴². Tomēr pieejamie dati ļauj secināt, ka rezultāti bioloģijā, fizikā, matemātikā un vēsturē ir mazliet augstāki tiem studentiem, kuri atbildēja krieviski, salīdzinot ar tiem, kuri atbildēja latviski.

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kuri piedalījās LCC organizētajos semināros, kā arī minoritāšu bērnu vecāki norādīja, ka lēmumu pieņemšanas process izglītības reformas jautājumā nebija pietiekoši atklāts un faktiski notika bez minoritāšu līdzdalības¹⁴³. Šie minoritāšu pārstāvji joprojām uzskata, ka reforma ir nostādījusi minoritāšu skolēnus neizdevīgā situācijā, jo izglītības kvalitāte un skolēnu zināšanas esot strauji pasliktinājušās.

Minoritāšu pārstāvji pauda bažas, ka izglītības reforma un bilingvālā izglītība var negatīvi ietekmēt skolēnu etnisko identitāti, kā arī dzimtās valodas zināšanas¹⁴⁴. Reformas pretinieki arī norāda, ka, lai reforma būtu sekmīga, joprojām nepietiek bilingvālās izglītības mācību materiālu, grāmatu un vārdnīcu, kā arī kvalificētu minoritāšu skolu skolotāju. Rezultātā ir palielinājies konsultācijām veltītais laiks stundās, kas traucē skolēniem pilnībā apgūt mācību vielu. Līdz ar to izglītības reforma nav uzlabojusi izglītības procesa kvalitāti¹⁴⁵.

Atsevišķi mazākumtautību pārstāvji uzskata, ka skolām un pašvaldībām būtu piešķirama lielāka loma reformas īstenošanā, vienlaikus samazinot IZM lomu¹⁴⁶.

Romu izglītība

Lai arī Latvijā netiek apkopotī dati par skolēnu mācību sasniegumiem, ņemot vērā skolēnu etnisko piederību, tomēr atsevišķi dati rosina domāt, ka romi Latvijā joprojām saskaras ar ierobežotām iespējām iegūt kvalitatīvu izglītību. Statistika rāda, ka daudzi romi mācības

¹⁴² Sākot ar 2007. gadu, jautājumi valsts eksāmenos vidusskolās, kuras īsteno mazākumtautību mācību programmas, ir latviešu valodā, taču skolēni drīkst atbildēt latviešu vai krievu valodā. Pēc ISEC apkopotajiem datiem, kārtojot vidusskolas nobeiguma eksāmenus 39% minoritāšu skolēnu izvēlējās krievu valodu, bet 61% - latviešu valodu. Pieejams: <http://www.isec.gov.lv/eksameni/info.shtml#0110> (02.10.2007).

¹⁴³ Pētījums "Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikā", 2006. Pieejams: www.dialogi.lv (21.05.2007). Apaļā galda diskusijas Daugavpilī (24.08.2006), Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), intervijas ar Jēkabpils Krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007), LAŠOR (08.02.2007), Latvijas Krievu kultūras biedrību (13.02.2007).

¹⁴⁴ Pētījums "Bilingvālās izglītības ieviešanas analīze" (2002), 39., 56. lpp; J.Pliners un V.Buhvalovs "Izglītības kvalitāte krievu skolās reformas apstākļos Latvijā" (2006). Pieejams: <http://www.pctvl.lv/?lang=ru&mode=library> (17.10.2006); I.Pimenova uzstāšanās "Izglītības reformas lietā" Satversmes tiesā 2005. gada 12. aprīlī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=6236> (17.10.2006)

¹⁴⁵ J.Pliners, V.Buhvalovs. (2006) "Izglītības kvalitāte krievu skolās reformas apstākļos Latvijā". <http://www.pctvl.lv/?lang=ru&mode=library> (17.10.2006); V.Buhvalovs (18.01.2005) "Vai reforma veicinās skolēnu konkurētspēju?". Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=6066> (17.10.2006).

¹⁴⁶ Apaļā galda diskusijas Daugavpilī (24.08.2006), Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007), intervijas ar Jēkabpils Krievu biedrības "Rodņik" priekšsēdētāju (14.03.2007), LAŠOR (08.02.2007), Latvijas Krievu kultūras biedrību (13.02.2007).

nesāk vispār, bet vēl lielāka daļa izglītību pamet pēc dažu klašu beigšanas un daudzi no tiem, kas oficiāli mācās, bieži vien neierodas uz stundām vai nodarbībām¹⁴⁷.

Lai gan romu nošķirtā izglītība nekad nav bijusi atzīta par oficiālu valsts izglītības politikas sastāvdaļu, līdz šim tā tikusi īstenota visās pilsētās, kur ir augsts romu īpatsvars¹⁴⁸. Lielākā daļa sociālās vai pedagoģiskās korekcijas klašu tika atvērtas ap 2000. gadu un kopš 2003. gada šādas klases darbojās deviņās skolās. Laikā no 2002. līdz 2005. gadam "romu klase"¹⁴⁹ darbojās arī Rīgas Valsts tehnikumā (vidējā profesionālā izglītība), tomēr studentu trūkuma dēļ tā tika slēgta. Kā liecina apkopotā informācija, 2007./2008. mācību gadā "romu klases" savu darbu turpina tikai no skolām, kurās līdz šim mācījies vislielākais romu bērnu skaits¹⁵⁰. Vairāki romu pārstāvji, kuri piedalījās reģionālajos semināros, iebilda pret romu bērnu mācīšanu atsevišķās klasēs¹⁵¹.

Līdz šim nav veikts neviens pētījums, lai noskaidrotu, vai "romu klases" ir veicinājušas romu bērnu iekļaušanos izglītības sistēmā un uzlabojušas viņu mācību sasniegumus. Tāpat nav skaidri zināms, kāpēc šīs klases tiek slēgtas, tomēr, kā atzīst skolu pārstāvji, tas tiek darīts skolēnu trūkuma dēļ – daļa skolēnu emigrē kopā ar saviem vecākiem, savukārt daļa vecāku savus bērnus sāk laist vispārizglītojošajās klasēs¹⁵².

2006. gada 17. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja valsts programmu "Čigāni (romi) Latvijā" 2007. – 2009. gadam¹⁵³, kurā paredzēti arī vairāki pasākumi romu kopienas izglītības līmeņa paaugstināšanai. Tomēr bažas rada fakts, ka valsts atbildību par programmas izglītības jomas pasākumu īstenošanu pilnībā deleģējusi skaitliski nelielai nevalstiskai organizācijai – Izglītības iniciatīvu centram (IIC)¹⁵⁴, kas pasākumus īsteno bez sadarbības partneriem un atbildīgo ministriju (ĪUMSILS un IZM) iesaistīšanās. Arī

¹⁴⁷ Krastiņa Elfrīda, Bērziņa Ženija, Lūciņa Zaiga, Zaķe Daiga, *Čigānu identitāte multikulturālā skolā* (Izglītības iniciatīvas centrs, 2005), <http://www.iic.lv/lv/publikacijas/petijums.pdf> (skatīts 2007. gada 19. jūlijā). Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka tikai 7.9% romu ir vidējā izglītība un tikai 0.4% (26 romu tautības pārstāvjiem) ir augstskolas izglītība. No 5985 romiem, kas ir vecāki par 15 gadiem vienai ceturtajai daļai (24.3%) izglītība ir zemāka par 4 klasēm, bet 18.2% ir četru klašu izglītība. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, Rīga, 2002, 202.lpp. Pieejams: <http://www.csb.lv/Satr/CENSUSES.PDF>. Saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras datiem no 46 analfabētiem, kuri reģistrējušies kā bezdarbnieki 2003. gadā, 39 (85%) bija romi, taču precīzu romu analfabētu skaitu nav iespējams noteikt.

¹⁴⁸ *Čigānu stāvoklis Latvijā*, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Rīga, 2003. Pieejams: http://www.humanrights.org.lv/upload_file/situation_of_roma.pdf.

¹⁴⁹ Lai arī apzīmējums "romu klases" normatīvajos aktos vai oficiālajos dokumentos neparādās, tas tiek plaši lietots gan izglītības iestāžu, gan valsts ierēdņu vidū.

¹⁵⁰ Kuldiģā darbojās pedagoģiskās korekcijas klase (45 skolēni), savukārt Ventspilī – tā saucamās romu etniskās klases, kas īsteno vispārējo izglītības programmu (94 skolēni), "pedagoģiskās korekcijas klase" (16 skolēnu) darbojas Mežmalas vidusskolā. Latvijas Cilvēktiesību centra apkopotie dati, 2007. gada septembris, oktobris. 2005./2006. mācību gadā "romu klases" darbojās sešās Latvijas skolās (229 skolēni), tai skaitā četras pedagoģiskās korekcijas klases, viena klase ar minoritātes izglītības programmu pamatizglītībā un viena klase – ar vispārējās izglītības programmu.

¹⁵¹ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007).

¹⁵² Latvijas Cilvēktiesību centra apkopotie dati, 2006. gada augusts, septembris.

¹⁵³ Programma pieejama Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts mājas lapā www.integracija.gov.lv.

¹⁵⁴ Izglītības iniciatīvu centrā nodarbināti 6 cilvēki (t.s., administratīvais personāls). IIC līdz šim īstenojis trīsgadīgu reģionālo projektu par romu bērnu iekļaušanu vispārējās izglītības sistēmā. Tā rezultātā vispārējās izglītības apmācībā tika iekļauti 175 romu bērni, izveidoti vairāki romu Vecāku atbalsta centri, septiņās Latvijas vispārizglītojošajās skolās strādā 8 skolotāju palīgi – romi, kā arī notikuši vairāki apmācību semināri vispārizglītojošo skolu pedagogiem darbam ar romu bērniem. Plašāka informācija par projekta rezultātiem pieejama Izglītības iniciatīvas centra mājas lapā: www.iic.lv.

atvēlētais finansējums ir visai neliels - 21 000 latu (29,880 EUR) 2007. gadā un 22 220 latu (31,616 EUR) 2008. gadā.¹⁵⁵

Saskaņā ar Izglītības iniciatīvu centra datiem, Latvijā ir sagatavoti astoņi skolotāju palīgi - romi. No tiem 2007./2008. gadā joprojām strādā trīs (divi kā skolotāju palīgi, bet viens no tiem pārkvalificējies par pirmsskolas skolotāju). Pārējie pieci skolotāju palīgi - romi nestrādā, galvenokārt tāpēc, ka viņu darbu nebija kas apmaksā¹⁵⁶. 2006./2007. mācību gadā strādāja astoņi skolotāja palīgi septiņās vispārizglītojošās skolās. Valsts programma "Čigāni (romi) Latvijā" līdz 2009. gadam paredz sagatavot vēl 20 skolotāju palīgus – romus darbam pirmsskolas izglītības iestādēs¹⁵⁷. Lai arī Izglītības iniciatīvu centrs jau gadu gatavo romu tautības skolotāju palīgus, joprojām nav zināms Izglītības un zinātnes ministrijas viedoklis šajā jautājumā. "Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013. gadam" paredz skolotāju palīgu ieviešanu un to darba apmaksu¹⁵⁸, tomēr šo darbu drīkst veikt tikai personas ar augstāko pedagoģisko izglītību. Tādēļ var gadīties, ka programmas ietvaros sagatavotie skolotāju palīgi, neskatoties uz viņu labajām romu valodas zināšanām un speciālo sagatavotību, nebūs tiesīgi strādāt šo darbu, jo viņiem nav augstākās izglītības. Lai arī programma paredz, ka skolotāju palīgu alga programmas ieviešanas laikā tiks segta no valsts budžeta, nav skaidrs no kādiem līdzekļiem palīgu darbs tiks finansēts pēc programmas beigām.

15. pants

Puses apņemas radīt nepieciešamos apstākļus, lai personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm varētu efektīvi piedalīties kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, kā arī sabiedriskajā dzīvē, īpaši tad, kad skartas minoritātes.

Pilsonība

Pilsonība ir svarīgs efektīvas līdzdalības priekšnoteikums. 2008. gada 1. janvārī 41% Latvijas iedzīvotāju piederēja pie nacionālajām minoritātēm. 26.7 % no tiem bija Latvijas pilsoņi. Tomēr joprojām 16.4 % Latvijas iedzīvotāju ir nepilsoņi. Lai arī pēc Latvijas iestāšanās ES bija vērojams straujš naturalizācijas iesniegumu skaita pieaugums, jau 2006. gadā tas ievērojami samazinājās. 2007. gadā Naturalizācijas pārvalde saņēma tikai 3308 naturalizācijas iesniegumu (2006. gadā to bija 10581)¹⁵⁹. Neskatoties uz to, ka starptautiskās organizācijas un valsts amatpersonas vairākkārt uzsvērušas nepieciešamību samazināt nepilsoņu skaitu valstī, līdz šim naturalizācijas veicināšanai nav atvēlēti ne pietiekami līdzekļi, ne īstenotas mērķtiecīgas aktivitātes. Tieši pretēji, atsevišķi politiskie spēki joprojām turpina uzturēt ideju par naturalizācijas apturēšanu un Naturalizācijas

¹⁵⁵ ĪUMSILS sniegtā informācija 14.05.2008.

¹⁵⁶ IIC sniegtā informācija 20.09.2007.

¹⁵⁷ Valsts programma "Čigāni (romi) Latvijā" 2007. – 2009. gadam. Pieejama: [http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/valsts_programma_Cigani_\(romi\)_Latvija.pdf](http://www.integracija.gov.lv/doc_upl/valsts_programma_Cigani_(romi)_Latvija.pdf) (26.09.2007).

¹⁵⁸ "Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013. gadam" paredz "ievieš un apmaksāt skolotāja palīga pedagoģisko darbu, atbalsta nodrošināšanai skolēniem (1. – 6.kl.) ar mācīšanās grūtībām" kā arī "paaugstināt čigānu (romu) tautības bērnu izglītības līmeni, nodrošinot atbilstošas mācību programmas un metodiku, un paplašināt iespējas čigānu (romu) kopienas pārstāvjiem, kuri pārsnieguši obligātās izglītības ieguves vecumu, iesaistīties izglītības procesā". Atrodams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/izm_260906_izgl_att_pamatnostadn_2007-2013.doc (14.03.2008).

¹⁵⁹ Pieejams: http://www.np.gov.lv/lv/faili_lv/naturalizacija_lv_1.pdf (14.05.2008).

pārvaldes apvienošanu ar Valsts valodas centru¹⁶⁰. 2005. un 2006. gadā tika izstrādāti vairāki priekšlikumi Pilsonības likuma grozīšanai, paredzot pilsonību piešķirt tikai atsevišķos gadījumos un ar atsevišķiem Saeimas lēmumiem. Tāpat piedāvātie grozījumi paredzēja, ka nepilsoņu bērnus kā pilsoņus varētu reģistrēt tikai tad, ja bērns izglītību apguvis latviešu valodā. Kā vienu no pilsonības piešķiršanas kritērijiem ierosināja izvirzīt arī "lojalitātes prasību", tādējādi mazākumtautību un krievu valodā iznākošo plašsaziņas līdzekļu vidū, izraisot asas diskusijas par šī jēdziena interpretāciju.

Līdzdalība vēlēšanās

Latvijā tiesības piedalīties dažāda līmeņa vēlēšanās un referendumos ir tikai Latvijas pilsoņiem¹⁶¹. Lai arī Saeimā pārstāvētās opozīcijas partijas, atsaucoties uz starptautiskām rekomendācijām, vairākkārt centušās panākt grozījumus Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā, kas ļautu nepilsoņiem vēlēties pašvaldības, parlamenta vairākums to vienmēr noraidījis. 2007. gadā ar ierosinājumu sākt diskusiju par pašvaldību vēlēšanu tiesību piešķiršanu nepilsoņiem pirmo reizi klajā nāca arī viena no valdošās koalīcijas partijām. Apzinoties priekšlikuma politisko jūtīgumu, tā jautājumu ierosināja izlemt referendumā. Tomēr pārējās valdošās koalīcijas partijas šobrīd nav gatavas atklātām diskusijām, kā galveno pretargumentu izmantojot bažas par iespējamajiem vēlēšanu rezultātiem lielajās pilsētās, kur mazākumtautību īpatsvars iedzīvotāju sastāvā ir īpaši liels.

Kā atzinusi EDSO/ODIHR lerobežotā vēlēšanu novērošanas misija, papildus pilsonībai un naturalizācijai vēl viens jautājums, kas potenciāli ietekmē nacionālo minoritāšu līdzdalību vēlēšanās, ir Valsts valodas likuma interpretācija un piemērošana, kas neļauj oficiālajām institūcijām veidot izglītojošus un informatīvus materiālus citā valodā kā tikai latviešu¹⁶².

Ievērojot Valsts valodas likumu, Centrālās vēlēšanu komisijas (CVK) informatīvie materiāli, tai skaitā videomateriāli, kuros parādīta vēlēšanu kārtība, partiju programmas un vēlēšanu biļeteni, tiek veidoti tikai latviešu valodā. Lai arī 2005. gadā, kad Latvijā notika pašvaldību vēlēšanas, CVK bija sagatavojusi informatīvus videoklipus arī krievu valodā, tikai dažas dienas pēc to demonstrēšanas Latvijas Televīzijas 7. kanālā (sabiedriskā televīzija), informatīvā kampaņa krievu valodā tika pārtraukta. Pret šādu kampaņu iebilda apvienība Tēvzemei un Brīvībai/LNNK, kas norādīja, ka videoklipu demonstrēšana krievu valodā pārkāpj Latvijas likumus.

Ņemot vērā krievu valodas lomu sabiedrības ikdienas dzīvē un vispārējo vēlēšanu un to rezultātu nozīmi kā pilsoņiem, tā nepilsoņiem, EDSO/ODIHR misija aicināja valdību izstrādāt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos, kas ļautu CVK sagatavot

¹⁶⁰ Vairāku aptauju dati liecina, ka Naturalizācijas pārvaldei ir ļoti augsts uzticības rādītājs no nacionālo minoritāšu puses, savukārt Valsts valodas centrs, kas pārrauga latviešu valodas lietošanu kā publiskajā, tā arī privātajā sfērā, tiek uztverta kā institūcija, kas soda, nevis veicina efektīvu līdzdalību un uzticību.

¹⁶¹ Kopš 2004. gada likuma grozījumiem arī Latvijā rezidējošiem ES pilsoņiem ir tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās.

¹⁶² EDSO/ODIHR lerobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojums par 2006. gada 7. oktobra Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanām: http://www.osce.org/documents/odihr/2007/02/23213_lv.pdf (skatīts 01.09.2007).

informatīvos materiālus, informāciju vēlētājiem un citus svarīgus dokumentus gan latviešu, gan krievu valodā¹⁶³.

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Minoritāšu pārstāvji, kuri piedalījās reģionālajos semināros vai intervijās, atbalstīja priekšlikumu piešķirt pašvaldību vēlēšanu tiesības nepilsoņiem, argumentējot savu viedokli ar to, ka pašvaldības pārsvarā risina praktiskus un ekonomiskus jautājumus¹⁶⁴.

Vairāki reģionālo semināru dalībnieki un minoritāšu pārstāvji norādīja, ka informācijas trūkums krievu valodā ir ievērojams šķērslis līdzdalībai vēlēšanās.

Pārstāvniecība vēlētās institūcijās

Lai arī likumdošanā nepastāv šķēršļi nacionālo minoritāšu partiju dibināšanai un pastāvēšanai, Latvijā skaitliski lielu un ietekmīgu etnisko partiju nav. Lai arī 1993. gadā dibinātās Krievu partijas nosaukums liecina, ka tā varētu būt etniska partija, kas pārstāv noteiktu etnisko grupu, tā ir mazskaitlīga un bez reālas politiskās ietekmes¹⁶⁵.

Saskaņā ar Politisko partiju likumu, politisko partiju dibinātāji var būt tikai pilsoņi, bet politisko partiju biedri var būt arī nepilsoņi. Tomēr likums nosaka, ka partijā, kurā ir vairāk par 400 biedriem, ne mazāk kā pusei no visiem biedriem jābūt Latvijas pilsoņiem¹⁶⁶.

Lai politiskā partija vai to apvienība būtu pārstāvēta Saeimā, tai nepieciešams pārvarēt 5% barjeru. Likumdošana neparedz īpašus atvieglojumus nacionālo minoritāšu partijām, kā arī negarantē tām noteiktu vietu skaitu parlamentā. Pēc 2006. gada vēlēšanām, 9. Saeimā pārstāvētas divas politiskās partijas, kuru biedri ir galvenokārt nacionālo minoritāšu pārstāvji un kuru viena no galvenajām prioritātēm ir mazākumtautību interešu aizstāvība. Tomēr šīs partijas nekad nav bijušas valdošajā koalīcijā, tāpēc to politiskā ietekme ir ļoti ierobežota un mazākumtautību interešu pārstāvniecība parlamentā līdz šim nav bijusi pietiekami efektīva. Saeima noraidījusi arī lielāko daļu šo partiju likumdošanas iniciatīvu¹⁶⁷. Tomēr šīs partijas aktīvi izmantojušas iespēju vērsties Satversmes tiesā – gan apstrīdot vairākas Izglītības likuma normas, gan citu likumu atbilstību konstitūcijai vai starptautisko tiesību normām.

¹⁶³ EDSO/ODIHR ierobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojums par 2006. gada 7. oktobra Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanām: http://www.osce.org/documents/odhr/2007/02/23213_lv.pdf (skatīts 01.09.2007).

¹⁶⁴ Intervijas ar Latvijas Krievu kultūras biedrības un Vecticībnieku biedrības (13.02.2007), Latvijas Ukrainu biedrības (15.02.2007), Jēkabpils Krievu biedrības "Rodņik"(14.03.2007) pārstāvjiem. Apaļā galda diskusijas Daugavpilī (24.08.2006), Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007) un Liepājā (15.03.2007).

¹⁶⁵ Šobrīd partija ietilpst politiskajā patriotiskajā apvienībā "Dzimtene".

¹⁶⁶ Politisko partiju likuma 12. un 26. pants <http://www.likumi.lv/doc.php?id=139367>.

¹⁶⁷ 7. Saeimas laikā (1998-2002) PCTVL frakcijas deputāti iesniedza 73 likumprojektus, no kuriem 57 tika noraidīti, astoņi – apstiprināti, divi – atsaukti un seši nosūtīti parlamentārajām komisijām. 8. Saeimas laikā (2002. gada novembris – 2006. gada jūlijs) PCTVL frakcijas deputāti iesniedza 176 likumprojektus, no kuriem 162 tika noraidīti, septiņi – apstiprināti, viens – atsaukts un seši nodoti izskatīšanai Saeimas komisijām. Avots: *Latvian – Russian Relations: Domestic and International Dimensions*, Editor Nils Muižnieks (Latvijas Universitāte, 2006), 43-44 (grāmata pieejama arī elektroniski <http://sfl.lu.lv>).

No 100 parlamenta deputātiem 8. Saeimā 18 ir mazākumtautību pārstāvji (15 krievi, 1 ebrejs, 1 vācietis, 1 karēlis). 4 deputāti savu tautību nav norādījuši¹⁶⁸. Lai arī pārstāvniecība likumdevējā nav tieši proporcionāla nacionālajai struktūrai pilsoņu kopumā, tomēr krasi no tās neatšķiras¹⁶⁹.

Līdzīgi kā Saeimā arī pašvaldību deputātu vidū lielākoties pārstāvēti latvieši. 2005. gada 12. marta pašvaldību vēlēšanu rezultāti liecina, ka no visiem ievēlētajiem deputātiem 82.5% ir latvieši, 6.78% ir mazākumtautību pārstāvji, bet 10.64% savu tautību nav norādījuši¹⁷⁰.

No 9 Eiropas Parlamentā ievēlētajiem Latvijas deputātiem, tikai viens deputāts ir mazākumtautību pārstāvis.

Pārstāvniecība izpildvarā

Izpildvarā mazākumtautību pārstāvniecība ir vēl zemāka kā likumdevējā. Līdz šim ministra posteni ieņēmuši tikai trīs mazākumtautību pārstāvji, no tiem viens politisku iemeslu dēļ ministra amatā bija tikai pāris nedēļas, bet viens pārstāvēja nacionāli konservatīvo partiju "Tēvzemei un Brīvībai".

Arī ierēdniecībā līdzdalība nav proporcionāla. Lai arī valstī nav pieejami visaptveroši dati par valsts un pašvaldību iestāžu darbinieku etnisko piederību, 2002. gadā veiktā analīze parādīja, ka desmit ministrijās tikai 8% darbinieku bija mazākumtautību pārstāvji (mazākumtautību pārstāvju īpatsvars Latvijas pilsoņu kopumā 2002. gadā bija 23.7%)¹⁷¹. Izņēmums bija Iekšlietu ministrija (28.3%), kur mazākumtautību īpatsvars pārsniedza to īpatsvaru pilsoņu kopumā. Tāpat mazākumtautības bija nepietiekami un nevienmērīgi pārstāvētas arī pašvaldību administrācijās un tiesās¹⁷². Lai arī līdz šim nav veikti jaunāki pētījumi, pieejamā informācija liecina, ka situācija būtiski nav mainījusies.

2007. gada 9. novembrī Reģionālās attīstības un pašvaldību ministrija nosūtīja visām Latvijas pašvaldībām vēstuli, lūdzot paskaidrot, kāpēc vairākās pašvaldībās nepilsoņiem tiek liegta iespēja piedalīties pašvaldību darbā¹⁷³. Tas tika darīts pēc tam, kad politiskā partija "Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā" nosūtīja pieprasījumu ministrijai, lūdzot paskaidrot, kāpēc vairākās pašvaldībās nepilsoņiem liegtas iespējas strādāt darba grupās līdzās pašvaldību deputātiem un piedalīties sabiedriskās apspriešanās¹⁷⁴.

¹⁶⁸ Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa <http://www.csb.gov.lv/csp/content/?lng=lv&cat=355> (Pēdējo reizi skatīta 19.07.2007).

¹⁶⁹ Brands Kehre I., Pūce I. "Politiskā nācija un pilsonība," (2005) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=3373> (23.01.2008).

¹⁷⁰ Statistikas pārvaldes mājas lapa <http://www.csb.gov.lv/csp/content/?lng=lv&cat=355> (Pēdējo reizi skatīta 20.07.2007). Piemēram, Jēkabpilī, kur iedzīvotāju sastāvā 42% ir mazākumtautību pārstāvji, no 13 deputātiem 2 ir poļi un 11 – latvieši (Intervija ar Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" pārstāvi, 14.03.2007). Arī Ventspilī, kur 46% iedzīvotāju pieder nacionālajām minoritātēm, domē pārstāvēts tikai viens mazākumtautību deputāts (Apaļā galda diskusija Ventspilī, 13.03.2007).

¹⁷¹ Pabriks, A. *Etniskās proporcijas, nodarbinātība un diskriminācija Latvijā*. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs; Sorosa fonds – Latvija, 2003.

¹⁷² Pabriks, A. *Etniskās proporcijas, nodarbinātība un diskriminācija Latvijā*. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs; Sorosa fonds – Latvija, 2003. 2002. gadā mazākumtautību pārstāvji veidoja 11% - pilsētu administrācijā, 12% rajonu administrācijā un 7.49% tiesnešu sastāvā.

¹⁷³ Kozule, E., Pašvaldību ministrija aicina iesaistīt nepilsoņus pašvaldību darbā. LETA (14.11.2007).

¹⁷⁴ Сергеева Н., Почему игнорируют неграждан? Час (12.10.2007).

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kas piedalījušies reģionālajos semināros vai intervijās, atzīst, ka to pārstāvniecības trūkums valsts un pašvaldību vēlētajās institūcijās un administrācijās, tai skaitā ministrijās, ir būtiska problēma, kas veicina nevis līdzdalību, bet gan atsvešinātību un neuzticēšanos varas iestādēm. Pastāv uzskats, ka vēlētajās institūcijās un administrācijās nepieciešams nodrošināt noteiktu vietu skaitu mazākumtautību pārstāvjiem vai vismaz ievērojami to palielināt, tādējādi nodrošinot efektīvu nacionālo minoritāšu pārstāvniecību un interešu aizstāvību¹⁷⁵.

Konsultatīvie mehānismi

Latvijā izveidotas vairāk nekā 110 konsultatīvās padomes, tomēr šo padomju darbs ir visai formāls. Lai arī vairāki konsultatīvie mehānismi izveidoti IZM un ĪUMSILS paspārnē, līdz šim nav veikts to darbības vispusīgs izvērtējums, kas apliecinātu to locekļu spēju ietekmēt būtiskus minoritāšu intereses skarošus lēmumus.

Latvijas likumdošanā konsultatīvo struktūru izveide un statuss nav nostiprināts. Lai gan valsts un pašvaldību līmenī izveidotas vairākas konsultatīvās padomes un komisijas, to funkcijas un uzdevumi ne vienmēr ir skaidri formulēti. Padomes viedoklim vai pieņemtajiem lēmumiem nav saistošs raksturs (tām pārsvarā ir padomdevēja tiesības), tāpēc tās var uzskatīt par formāliem veidojumiem, kur iespējams izteikt viedokli, bet ne reāli ietekmēt politikas procesu. Skaidri nav noteikts arī ministra vai atbildīgo ierēdņu pienākums aizstāvēt padomes viedokli Saeimā vai Ministru kabinetā. Izveidotās konsultatīvās padomes tiek kritizētas par to locekļu izvēles principiem un kritērijiem, kas ne vienmēr ir skaidri. Pie ministrijām veidoto padomju sastāvu nosaka atbildīgais ministrs, kas liek apšaubīt šo padomju neatkarību, bet pašvaldību veidotajās komisijās mazākumtautību pārstāvju skaits ir neliels. Lai arī konsultatīvo padomju nolikumos noteikts sēžu sasaukšanas biežums, pieejamā informācija liecina, ka padomes tiek sasauktas neregulāri.

Ir vērojama tendence, ka vairākās padomēs darbojas vieni un tie paši pārstāvji, bet no konsultāciju mehānismiem tiek izslēgti citi, visbiežāk kritisku vai "neērtu" viedokļu paudēji. Piemēram, IZM Konsultatīvās padomes mazākumtautību izglītības jautājumos jaunajā sastāvā (apstiprināts 24.01.2007.) līdzšinējo 15 NVO pārstāvju vietā tagad darbojas divu NVO pārstāvji. Neviens no viņiem profesionāli nav saistīts ar mazākumtautību izglītības veicināšanu. Tomēr no padomes izslēgta Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācija (LAŠOR) un Latvijas krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācija (LKVLPA), kas bieži izteikušas kritiku par valsts īstenoto izglītības politiku.

1996. gadā tika nodibināta Valsts prezidenta Tautību konsultatīvā padome, kuras uzdevums bija veicināt minoritāšu līdzdalību sociālo, politisko un kultūras problēmu risināšanā. Lai arī padome bija iecerēta kā efektīvs minoritāšu tiešās līdzdalības mehānisms, tās darbs bija pārlietu politizēts. Kopš 1999. gada padome ne reizi nav sasaukta.

¹⁷⁵ Intervija ar Jēkabpils krievu biedrības "Rodņik" pārstāvi (14.03.2007), Latvijas armēņu biedrības "LAO" pārstāvi (15.03.2007), Latvijas ukraiņi biedrības pārstāvi (15.02.2007). Apaļā galda diskusijas Daugavpilī (24.08.2006), Jelgavā (19.02.2007), Ventspilī (13.03.2007).

2001. gada 23. februārī Izglītības un zinātnes ministrijā tika izveidota Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos¹⁷⁶. Padome vairākkārt kritizēta par tās locekļu izvēles principiem, sastāvu un uzdevumiem. Neapmierinātību ar padomes darbu izteikuši vairāki mazākumtautību pārstāvji, norādot, ka tās locekļu vidū vienmēr vairākumā bijuši valsts ierēdņi un skolu direktori, kuru darbība tiešā veidā atkarīga no IZM (jaunajā padomē no 12 tās locekļiem 9 ir skolu direktori), tāpēc tās darbs līdz šim nav bijis efektīvs¹⁷⁷.

2002. gada beigās tika izveidots Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪSILS)¹⁷⁸, kura viens no mērķiem ir stiprināt dialogu starp mazākumtautībām un valsti, kā arī veicināt mazākumtautību pilsonisko līdzdalību. 2003. gada aprīlī sekretariātā tika izveidota Tautību un sabiedrības integrācijas konsultatīvā padome (TSIKP)¹⁷⁹. Padome darbojas kā ekspertu padome, kurā pārstāvēti speciālisti no valsts institūcijām, pašvaldībām, NVO un citām organizācijām, kuras nodarbojas ar mazākumtautību jautājumu risināšanu, etnopolitiku un sabiedrības integrāciju¹⁸⁰. Tās darbā iesaistītie nacionālo minoritāšu pārstāvji norādījuši, ka padome sanāk neregulāri un tās ietvaros līdz šim nav pieņemts neviens nozīmīgs lēmums¹⁸¹.

2006. gada septembrī ĪSILS ietvaros tika izveidota Mazākumtautību nevalstisko organizāciju pārstāvju līdzdalības padome (Līdzdalības padome)¹⁸². Atšķirībā no citām padomēm, Līdzdalības padomes locekļus izvirzīja pašas mazākumtautību organizācijas¹⁸³. Padomē pārstāvētas arī piecas reģionālās organizācijas no 3 Latvijas

¹⁷⁶ Saskaņā ar padomes nolikumu tās ir veicināt kvalitatīvu izglītības procesu mazākumtautību skolās, sekmējot humānisma vērtību attīstību multikulturālā sabiedrībā: cieņu un kultūru daudzveidības atzīšanu, kā arī savas identitātes veidošanu, nodrošinot dialogu starp izglītības politikas veidotājiem, īstenotājiem un sabiedrību. Līdzās citām funkcijām padome izvērtē mazākumtautību izglītības programmu īstenošanas gaitu (reformas monitorings), kā arī analizē sasniegtos rezultātus.

¹⁷⁷ Intervija ar LAŠOR pārstāvi (08.02.2007.), Latvijas krievu kultūras biedrības pārstāvi (13.02.2007.). Apaļā galda diskusija Ventpilī (13.03.2007.).

¹⁷⁸ Sekretariāta struktūrā ietilpst Sabiedrības integrācijas departaments, Mazākumtautību lietu departaments, Eiropas pret-diskriminācijas politikas departaments, Mazākumtautību kultūras un informācijas nodaļa.

¹⁷⁹ Saskaņā ar padomes nolikumu tā ir "īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās konsultatīvā institūcija (1.1. punkts). Tās funkcija ir ministra un Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta konsultēšana un informēšana jautājumos, kas saistīti ar etnopolitiku un sabiedrības integrāciju Latvijā, ar Latvijas mazākumtautību tiesībām." (1.2. punkts). Padomes uzdevumos ietilpst priekšlikumu izstrāde integrācijas un etnopolitikas īstenošanai, dažādu tautību iedzīvotāju problēmu risināšanai, kultūras un etniskās identitātes saglabāšanai, atzinumu izteikšana par tiesību aktu projektiem un spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

¹⁸⁰ Padomē pārstāvētas romu, līvu, ebreju, poļu, baltkrievu, baltslāvu, krievu mazākumtautību organizācijas un Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācija, kas apvieno 19 mazākumtautību biedrības.

¹⁸¹ Intervijas ar LAŠOR (08.02.2007.), Latvijas armēņu biedrības pārstāvi "LAO" (15.03.2007.).

¹⁸² Saskaņā ar padomes nolikumu tā ir "īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta konsultatīvā institūcija (1. punkts). Tās funkcija ir Sekretariāta konsultēšana un informēšana jautājumos, kas saistīti ar etnopolitiku un sabiedrības integrāciju Latvijā, ar Latvijas mazākumtautību tiesībām (2. punkts). Līdzdalības padome atbalsta Sekretariātu Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību paredzēto saistību izpildes koordinācijas nodrošināšanā, Valsts ziņojuma sagatavošanā, kā arī dialoga veidošanā Eiropas Padomes Ministru komiteju." (3. punkts). Padomes uzdevumos ietilpst priekšlikumu izstrāde mazākumtautību tiesisko, sociāli ekonomisko, politisko, izglītības un kultūras problēmu risināšanai un kultūras un etniskās identitātes saglabāšanai, sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem un spēkā esošajiem tiesību aktiem.

¹⁸³ No 110 mazākumtautību organizācijām, kurām tika izsūtītas vēstules ar aicinājumu izvirzīt pārstāvjus darbam padomē, savus pārstāvjus izvirzīja 19 organizācijas. Padomē pārstāvētas 1 arābu, 1 baltkrievu, 2 romu, 1 gruzīnu, 1 igauņu, 2 krievu, 2 vecticībnieku, 1 lietuviešu, 2 ukraiņu, 1 uzbeku, 1 vāciešu un 4 starptniskās organizācijas.

pilsētām (Sabile, Daugavpils, Liepāja), tomēr reģionālo pārstāvniecību nevar vērtēt kā visaptverošu. Padome ir sanākusi tikai 3 reizes un būtiskus lēmumus vai ieteikumus līdz šim nav pieņēmusi. Neskatoties uz to, ka saskaņā ar Līdzdalības padomes statūtiem tā palīdz Sekretariātam īstenot saistības, kas noteiktas EP Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu aizsardzību, Valsts ziņojuma sagatavošanā, kā arī veicina dialogu ar Eiropas Padomes Ministru komiteju (Nolikuma 3.punkts), Līdzdalības padome netika iesaistīta Ziņojuma tapšanas procesā. Valsts ziņojums tika izskatīts 2007. gada februārī, kad izmaiņas tajā vairs nebija iespējamās¹⁸⁴.

2006. gada jūnijā tika izveidota Vispārējās izglītības kvalitātes novērtēšanas valsts aģentūras Konsultatīvā padome¹⁸⁵. Padomes sastāvā iekļauti arī divu mazākumtautību NVO pārstāvji (LAŠOR un Ebreju kopienas centrs "Alef"). Līdz šim nav pieejama plašāka informācija par padomes darbību.

2007. gada aprīlī tika izveidota IZM Izglītības satura un eksaminācijas centra Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības satura jautājumos¹⁸⁶. Padomes sastāvā galvenokārt iekļauti mazākumtautību skolu direktori un IZM struktūru darbinieki. Vienīgā NVO, kas pārstāvēta padomē ir LAŠOR. Tā kā padome darbojas tikai dažus mēnešus, tā darbības efektivitāti nav iespējams vērtēt.

Integrācijas, mazākumtautību vai nepilsoņu padomes vai komisijas izveidotas arī pašvaldībās, kurās ir liels mazākumtautību īpatsvars. Vairākas pašvaldības izstrādājušas vietēja līmeņa integrācijas programmas. Tomēr vairāki aptaujātie mazākumtautību pārstāvji šo komisiju darbu vērtē kritiski, uzsverot to vājo sadarbību ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem¹⁸⁷.

Nacionālo minoritāšu viedoklis

Nacionālo minoritāšu pārstāvji, kas darbojas šajās padomes, visbiežāk norāda, ka padomēm ir formāls raksturs, kas ļauj izteikt viedokli, bet ne reāli ietekmēt politiskos lēmumus. Viņi uzsver, ka nepieciešams izstrādāt skaidrus konsultatīvo padomju locekļu atlases kritērijus un normatīvajos aktos noteikt iespējas reāli ietekmēt politiskos lēmumus¹⁸⁸. Minoritāšu pārstāvji uzskata, ka padomēs vairākumu jāveido no valsts institūcijām neatkarīgām nevalstiskām un profesionālām organizācijām, arī tādām, kuru viedoklis ne vienmēr sakrīt ar atbildīgās institūcijas viedokli. Tas nodrošinātu ne tikai viedokļu dažādību, bet arī pēc iespējas lielākas sabiedrības daļas interešu pārstāvību. Tāpat padomju darbam traucē samērā biežās ministru maiņas, kad padomju darbs tiek apturēts vai arī sāks no jauna¹⁸⁹.

¹⁸⁴ Pirmais Latvijas Republikas Valsts ziņojums par Nacionālo minoritāšu konvencijas īstenošanu tika apstiprināts Ministru kabinetā 2006. gada 3. oktobrī.

¹⁸⁵ Saskaņā ar padomes nolikumu tās mērķis ir "ir veicināt valsts izglītības politikas īstenošanu u sekmēt vispārējās izglītības kvalitātes paaugstināšanu".

¹⁸⁶ Saskaņā ar padomes nolikumu tās funkcijas ir "sekmēt mazākumtautību etniskās identitātes jautājumu iekļaušanu izglītības saturā; sniegt priekšlikumus mazākumtautību izglītības satura jautājumos".

¹⁸⁷ Apaļā galda diskusija Daugavpilī (24.08.2006), Liepājā (15.03.2007).

¹⁸⁸ Intervija ar LAŠOR pārstāvi (08.02.2007), Latvijas krievu kultūras biedrības pārstāvi (13.02.2007). Apaļā galda diskusija Ventspilī (13.03.2007), Latvijas ukraiņi biedrības pārstāvi (15.02.2007).

¹⁸⁹ Intervija ar LAŠOR pārstāvi (08.02.2007), Latvijas armēņu biedrības "LAO" pārstāvi (15.03.2007).

Sociālekonomiskā līdzdalība.

Lai arī bezdarba līmenis pakāpeniski samazinās¹⁹⁰, Latvijā vērojamas būtiskas nodarbinātības un bezdarba līmeņa atšķirības reģionos. Augstākais oficiālais bezdarba līmenis joprojām saglabājas Latgalē (9.5% 2008. gada martā), sociālekonomiski visvājāk attīstītajā Latvijas reģionā, kuru vēsturiski apdzīvo liels skaits mazākumtautību pārstāvju. 2008. gada martā bezdarba līmenis divos Latgales rajonos pārsniedza 14.5%. Tai pat laikā Rīgā, kur vairāk nekā puse iedzīvotāju ir mazākumtautību pārstāvji, bezdarba līmenis ir viens no zemākajiem valstī (3.2%).

Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) apkopotie dati par reģistrēto bezdarbnieku nacionālo sastāvu liecina, ka mazākumtautību pārstāvji ir nedaudz vairāk pakļauti bezdarba riskam kā latvieši, tomēr nav vērojama būtiska atšķirība starp dažādu etnisko grupu bezdarba rādītājiem un to proporciju kopējā iedzīvotāju sastāvā. Tomēr vēriba jāpievērš faktam, ka 2008. gadā 2.9% bezdarbnieku savu etnisko piederību nebija norādījuši. Līdz ar to pastāv iespēja, ka bezdarba rādītāji nacionālo minoritāšu vidū ir augstāki kā rāda NVA statistika.

3.tabula: Oficiāli reģistrētie bezdarbnieki pēc tautību sadalījuma

Nodarbinātības valsts aģentūras dati

2007. gada 31. decembrī NVA bija oficiāli reģistrējies 52321 bezdarbnieks, tai skaitā:

Tautība	Izglītība						
	Zemāka par pamata	Vispār-izglītojoša	Prof.	Univ.	Izgl. nav norād.	Kopā	Kop. bezd. %
Latvieši	443	13 611	10261	3404	663	28382	54.2
Krievi	224	7281	6093	1989	610	16197	31.0
Baltkrievi	17	857	880	175	72	2001	3.8
Ukraiņi	9	529	593	172	47	1350	2.6
Poļi	16	478	469	133	76	1172	2.2
Lietuvieši	29	405	246	43	7	730	1.4
Ebreji	1	20	17	39	2	79	0.2
Romi	217	117	13	1	38	386	0.7
Citi	11	237	167	60	20	495	1.0
Nav norād.	37	613	528	257	94	1529	2.9

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūras sniegtā informācija (25.01.2008)

Pētījumi rāda, ka atšķirības bezdarba līmenī starp latviešiem un nelatviešiem ir mazinājušās: 2002. gadā nelatviešu vīriešu un sieviešu nodarbinātības līmenis bija

¹⁹⁰ 2008. gada martā Latvijā oficiāli reģistrētais bezdarba līmenis bija 4.9%. Avots: Nodarbinātības valsts aģentūras statistika. Pieejama: www.nva.lv (14.05.2008).

attiecīgi par 4 un 8% zemāks, salīdzinot ar latviešiem, bet 2005. gadā šī starpība saruka attiecīgi līdz 1 un 4%. Tomēr dažās kategorijās etniskās atšķirības ir būtiskas, piemēram, augstākajā izglītībā tie ir 10%¹⁹¹. Gadiem ilgi mazākumtautību vidū bezdarba līmenis konsekventi bija lielāks nekā latviešu vidū. Tomēr gan pēdējos gados, gan ilgākā laika posmā vērtējot, minoritāšu bezdarba līmenis ir krities straujāk.

Lai arī darba tirgū nepastāv izteikta segregācija pēc etniskā principa, proporcionāli lielāka daļa latviešu strādā augsti kvalificētu, nevis fizisku darbu, bet mazākumtautību pārstāvji biežāk veic fizisku un vienkāršu darbu, kā arī strādā privātajā sektorā¹⁹². Savukārt lielajos valsts un privātuzņēmumos (īpaši transportā, tirdzniecībā un komunikāciju jomā) minoritāšu pārstāvju īpatsvars ir lielāks nekā viņu īpatsvars Latvijas kopējā iedzīvotāju skaitā. Salīdzinot majoritātes un minoritātes grupas nodarbinātības jomās, tās galvenokārt atšķiras pēc sadalījuma starp rūpniecību un lauksaimniecību, komerciāliem un nekomerciāliem pakalpojumiem. Vairāk nekā trešā daļa latviešu un tikai viens no pieciem nelatviešiem strādā nekomerciālo pakalpojumu jomā. Gandrīz deviņi procenti latviešu un tikai četri procenti nelatviešu nodarbināti lauksaimniecībā. Toties rūpniecībā strādā viens no trim mazākumtautību pārstāvjiem, bet latviešu vidū - tikai katrs ceturtais. Jāatzīmē, ka 2005. gadā 38% strādājošo latviešu bija nodarbināti valsts sektorā, bet minoritāšu pārstāvju īpatsvars bija tikai 26%¹⁹³.

Viens no faktoriem, kas nosaka šīs atšķirības, ir nepietiekamās latviešu valodas zināšanas un tas, ka daļai mazākumtautību pārstāvju nav Latvijas pilsonības, kas ir būtiski priekšnoteikumi, lai ieņemtu noteiktus amatus valsts un pašvaldību institūcijās. Arī valsts valodas zināšanu līmenis veido profesionālu segregāciju – darbinieki ar vājākām latviešu valodas zināšanām visbiežāk strādā tādu darbu, kurā labas latviešu valodas prasmes nav tik svarīgas. Bezdarbnieki bez valsts valodas prasmes apliecības ir vairāk pakļauti ilgstoša bezdarba riskam¹⁹⁴.

Arī ievērojamās algu atšķirības starp dažādu tautību pārstāvjiem - 2005. gadā tās veidoja 9% starp latviešiem un mazākumtautībām (salīdzinot ar 10.2% 2002. gadā) - lielā mērā skaidrojamas ar valodas prasmes līmeni, nevis ar piederību noteiktai tautībai¹⁹⁵. 2005. gada beigās/2006. gada sākumā veiktā analīze liecina, ka, ja ņem vērā valodas prasmi, atšķirība kļūst ievērojami mazāka: atalgojuma atšķirības starp tiem, kam latviešu valoda ir dzimtā valoda, un strādniekiem ar vāju latviešu valodas prasmi ir 13.4%, ko galvenokārt var skaidrot ar darba produktivitāti, nevis valodas prasmi; strādnieki ar sliktām valodas zināšanām ir galvenokārt fiziska darba darītāji, kas rada arī profesionālu nošķirtību no latviešiem¹⁹⁶. (Skatīt arī sadaļu "4. pants").

¹⁹¹ World Bank (2007), Latvia: Sharing the High Growth Dividend. A Living Standards Assessment, pieejams: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Latvia_LSA_Final_0328707Ha3.pdf (22.10.2007).

¹⁹² World Bank (2007), Latvia: Sharing the High Growth Dividend. A Living Standards Assessment, pieejams: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Latvia_LSA_Final_0328707Ha3.pdf (22.10.2007).

¹⁹³ Mihails Hazans, Study on the social and labour market integration of ethnic minorities. The Latvian Report (2007), nepublicēti dati.

¹⁹⁴ Latvijas Universitātes Filosofijas un socioloģijas institūts, biedrība "Baltic International Centre for Economic Policy Studies", Socioloģisko pētījumu institūts *Bezdarba un sociālās atstumtības cēloņi un ilgums*. Pieejams: <http://sf.lm.gov.lv/esf> (22.10.2007).

¹⁹⁵ Pētījums "Darba algas un to ietekmējošie faktori", Rīga, 2006, 115.-116.lpp. Pieejams: <http://sf.lm.gov.lv> (pēdējo reizi skatīta 02.02.2007).

¹⁹⁶ Mihails Hazans, Study on the social and labour market integration of ethnic minorities. The Latvian Report (2007), nepublicēti dati.

Romu situācija

Sliktā sociālekonomiskā situācijā atrodas romu kopienas pārstāvji. Lai arī nav pieejami gandrīz nekādi dati par nodarbināto romu skaitu, pētījuma dati liecina, ka oficiāli strādā ne vairāk kā 5-10% romu kopienas pārstāvju. Arī neoficiālajās darba attiecībās iesaistīti ļoti maz romu¹⁹⁷. Galvenie iemesli augstajam bezdarba rādītājam, neskatoties uz romu labo latviešu valodas prasmi, ir zema izglītības līmenis un profesionālās apmācības trūkums, kā arī sociālie aizspriedumi un diskriminācija, kas liedz viņiem atrast pat mazkvalificētu darbu¹⁹⁸. Arī romu NVO pārstāvji vairākkārt norādījuši, ka romiem nav iespējams atrast darbu tieši savas tautības dēļ¹⁹⁹. Saskaņā ar Latvijas Romu apvienības "Nēvo drom" datiem, sākot no deviņdesmito gadu beigām, uz ārzemēm strādāt aizbraukuši 7 000 jeb trešdaļa romu. No tiem 4000 tur apmetušies uz pastāvīgu dzīvi²⁰⁰.

¹⁹⁷ Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, *Čigānu stāvoklis Latvijā*, Rīga (2003), 30.-32.lpp. Saskaņā ar 2000. gada Tautas skaitīšanas datiem tikai 6% čigānu atzina, ka viņu galvenais ienākumu avots ir ekonomiskās aktivitātes. 2000. gada Tautas skaitīšanas dati, Latvijas Centrālā statistikas pārvalde, Rīga, 2002.

¹⁹⁸ 2007.gada septembrī plašsaziņas līdzekļos parādījās informācija par gadījumu, kad darba devējs potenciālajam darba ņēmējam skaidri pateica: "Mēs čigānus darbā neņemam." Viksna, I., Mēs čigānus neņemam. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 14.09.2007.

¹⁹⁹ Apaļā galda diskusija Jelgavā (19.02.2007).

²⁰⁰ Ločmele, K., Citzemju inženieris. Vai esam tam gatavi?, *Komersanta Vēstnesis* (05.12.2007).

Pielikums

Reģionālie semināri:

Daugavpils (24.08.2006)

1. Daugavpils poļu biedrība "Promien"
2. Daugavpils tatāru biedrība "Vatan"
3. Daugavpils ebreju reliģiskā draudze
4. Daugavpils krievu kopiena
5. Daugavpils pilsētas domes Integrācijas komisija

Jelgava (19.02.2007)

1. Jelgavas krievu biedrība "Istok"
2. Ukrainu kultūras centrs "Džerelo"
3. Jelgavas ebreju biedrība
4. Jelgavas krievu kultūras biedrība "Veče"
5. Jelgavas nacionālo kultūras biedrību asociācija
6. Latvijas poļu savienības Jelgavas nodaļa
7. Jelgavas pilsētas un rajona čigānu biedrība –Romanu čačipen"
8. Jelgavas lietuviešu kultūras biedrība–Vytis"
9. Jelgavas pilsētas un rajona baltkrievu biedrība "Ļanok"
10. Slāvu biedrība "Rodņik"
11. Latvijas romu apvienības "Nevo Drom" Dobeles nodaļa
12. Dobeles lietuviešu kultūras biedrība
13. Jēkabpils romu biedrība "Šatra"

Ventspils (13.03.2007)

1. Ventspils nacionālo kultūras biedrību asociācija
2. Līvu savienības Ventspils nodaļa
3. Krievu biedrība "Dialogs"
4. Musulmaņu biedrība
5. Tatāru-baškīru nacionālā kultūras biedrība "Ak Ideļ"
6. Ukrainu dziesmu ansamblis "Mrija"
7. Mazākumtautību bērnu un jauniešu teātris "Mēs"
8. Ventspils pilsētas domes Konsultatīvā padome nepilsoņu jautājumos
9. Ventspils 3. vidusskolas (skola ar krievu mācību valodu) vēstures un sociālo zinību pedagogi
10. Baltijas Starptautiskās akadēmijas studenti

Liepāja (15.03.2007)

1. Lietuviešu biedrība "Rūta"
2. Latvijas poļu savienības Liepājas nodaļa
3. Krievu kultūras biedrība "Posolon"
4. Liepājas vācu kopiena "Asns"
5. Vācu – latviešu tikšanās centrs
6. Vācu nams Liepājā
7. Ukraiņu kopiena "Svitanok"
8. Liepājas ukraiņu biedrība "Rodīna"
9. Liepājas ukraiņu teātris "Proliša"
10. Liepājas multinacionālās kultūras centrs "Unisons"
11. Biedrība klubs "Kontaksts", Brocēni

Intervijas:

1. Igors Pimenovs - Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācijas (LAŠOR) priekšsēdētājs (08.02.2007.)
2. Ivans Griņevičs – biedrības "Inflanty" valdes loceklis (12.02.2007.)
3. Jeļena Maťjakubova – Latvijas krievu kultūras biedrības priekšsēdētāja; Vecticībnieku biedrības valdes locekle, LAŠOR locekle (13.02.2007.)
4. Viktors Stefanovičs – Latvijas ukraiņu biedrības priekšsēdētājs (15.02.2007.)
5. Alim Abdusaidov – Latvijas uzbeku kultūras centra priekšsēdētājs (21.02.2007.)
6. Natalja Čehova - Jēkabpils krievu biedrība "Rodņik" priekšsēdētāja (14.03.2007.)
7. Georgijs Tofans – Latvijas moldāvu kultūras biedrība "Dačija" (14.03.2007.)
8. Rafi Haradžanjans – Latvijas armēņu biedrība "LAO" priekšsēdētājs (16.03.2007.)
9. Hosams Abu Meri – Arābu kultūras centrs; Latvijas – Libānas kultūras biedrība (16.03.2007.)
10. Vjačeslavs Altuhovs – Latvijas Krievu kopienas prezidents (20.04.2007.)

